

פנינים יקרים
מפרד"ס התורה
על סדר פרשיות השבוע

בחוקותי

מאוצר שיחותיו ומאמרו
של הרב"ג מו"ר המקובל
רבי בניהו ושישבר שמואלו שליט"א

התשפ"ב

כל הזכויות שמורות
למוכן "בני יששכר"
שע"י ישיבת המקובלים "נדה שלום" תכב"ץ

ניתן להשיג את הספר בישיבתנו הקדושה

רחוב שילה 6 י-ם

02-6249000

או בחנויות הספרים,

הפצה ראשית

"סגולה"

02-6443300

ניתן לשלוח הארות והערות

למוכן "בני יששכר"

באמייל: m6222560@gmail.com

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

מורנו ורבנו

שר התורה ועמוד ההוראה

גאון ישראל ותפארתו

הרועה הנאמן פוסק הדור

ראש ממשלת התורה

מרון הראשל"צ הגאון כמוהר"ר

עובדיה יוסף

זצוקלה"ה זיע"א

נפטר ג' בחשון התשע"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

אשת חיל מי ימצא

לעילוי נשמתה
הטהורה
של מרת אמנו
הרבנית הצדקנית
מזכת הרבים

מרת **שולמית רהל**

שמואלי

בת **מזל ע"ה**

נלב"ע ביום ז"ך אלול ה'תשע"ט

ת.ג.צ.ב.ה.

ספרי שבועות עכשיו על המדף

חג שבועות
עם מגילת רות

יום שבועות
כוונות

ליל שבועות
כוונות

הפצה ראשית

סגולה - החנות של ספרי הישיבה

תשמישי קדושה • ספרי קבלה • סגולות • קמיעות ועוד

רחוב שילה 4 ירושלים 📞 02-644-33-00

הסגולה הנפלאה לערב חג השבועות מהגר"ח פלאג'י זיע"א

"ערב שבועות יפריש: צ"א
פרוטות וישלים עד שיעור
ב' פעמים ב"ן [104] [פ]
ויתנם לתלמיד חכם עני ועניו.
והוא תיקון לעוון אדם
הראשון ועוון העגל ולפגם
הברית והוא סגולה לחשוכי
בנים ומקרב הגאולה."

(ספר 'מעשה הצדקה' דף קט ע"ב)

פל התורה סך 104 ₪

רבני ומקובלי הישיבה יזכירו את שמו וב"ב
ביום חג השבועות בציון דוד המלך ע"ה
לאחר קריאת כל התהילים לברכה ישועה והצלחה

ישיבת המקובלים 'נהר שלום'

מיסודו של מו"ר המקובל האלקי ר' מרדכי שרעבי זיע"א

רח' שילה 6 ת.ד. 2822 מיקוד 9102701 ירושלים

טל': 02-624-9000

הלכות שבת

עשיית מלאכה בע"ש

- א. אסור לעשות מלאכה בערב שבת מזמן מנחה קטנה ולמעלה שהוא תשע שעות ומחצה בשעות זמניות א.
- ב. הא דאסרו לעשות מלאכה בער"ש, היינו רק כשעושה המלאכה דרך קבע אבל אם עושה אותה דרך עראי כגון לכתוב אגרת לחברו או לתפור כפתור בבגדו וכדומה מותר ב.
- ג. מותר לכתוב דברי תורה דרך לימודו. ואפילו קובע עצמו לכך. ואין הבדל בזה בין אם כותב בכתב יד, או אם כותב במחשב, שכל שהוא לצורך לימודו, שרי. ומותר לכתוב בערב שבת עד סמוך לכניסת השבת ג.
- ד. מותר לתקן ספר תורה אפילו לאחר זמן מנחה כדי שיוכלו לקרוא בו בשבת זהו לצורך

עיונים והארות

א. שו"ע (ס' רנא ס"א) וכתב שם שהעושה מלאכה מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה, בא"ח (שנה ב' לך לך אות כ). וכתב הרב הקדוש ראשית חכמה (שער הקדושה פ"ז) שלפי דברי הזוהר הקדוש פ' ויקהל (דף י"ד) נראה שאחר שיטבול אסור לו לעסוק בעשיית מלאכה, אלא בתיקון צרכי שבת והנכון שאחר הטבילה יעסוק בתורה עד שיקבל שבת כי הטבילה הוא כמעט הקבלת שבת יעו"ש, ועי' זוה"ק (ח"ב דף רג:). כה"ח (ס' רנא אות ג), ועיי' שם עוד (אות ד') מעשה שהביא על אשה אחת שהיתה טווה בער"ש.

ב. רמ"א (שם), כה"ח (שם אות י' וי"א), בא"ח (שם), וסופרי סת"ם צריכים זהירות גדולה שלא לכתוב מזמן המנחה ומעלה, אמנם מותר להגיה את הס"ת שקוראים בו בציבור בשבת ולתקן הטעויות.

ג. בן כתב מרן בשלחן ערוך (שם סעי' ב), שהוא הדין למי שכותב ספרים לעצמו דרך לימודו. ואפילו אם קובע עצמו לכתובה זו שרי, ואפילו אם אינו צורך השבת. וכמ"ש בבית יוסף שם, מאחר שהוא דבר מצוה. וכ"כ הלבוש. וכ"ה בבן איש חי (ש"ב פרי' לך לך אות כ). וכ"ד מו"ר הראשל"צ בספרו ילקוט יוסף (תשע"א, ס' רנא הלכה ב).

א. שו"ע (ס' רנא ס"א) וכתב שם שהעושה מלאכה מן המנחה ולמעלה אינו רואה סימן ברכה, בא"ח (שנה ב' לך לך אות כ). וכתב הרב הקדוש ראשית חכמה (שער הקדושה פ"ז) שלפי דברי הזוהר הקדוש פ' ויקהל (דף י"ד) נראה שאחר שיטבול אסור לו לעסוק בעשיית מלאכה, אלא בתיקון צרכי שבת והנכון שאחר הטבילה יעסוק בתורה עד שיקבל שבת כי הטבילה הוא כמעט הקבלת שבת יעו"ש, ועי' זוה"ק (ח"ב דף רג:). כה"ח (ס' רנא אות ג), ועיי' שם עוד (אות ד') מעשה שהביא על אשה אחת שהיתה טווה בער"ש.

ומו"ר האדמו"ר כה"ר ישראל אבוחצירא זצוק"ל היה טובל בערב שבת בבוקר לאחר קריאת

השבת אבל אסור לכתוב ס"ת, תפילין ומזוזות בשכר, אא"כ אין לו מה לאכול או שהוא צריך עתה למזוזה ולספר תורה.

ה. פרקמטיא מותרת ואפי' שיש חולקים, מ"מ פשוט המנהג בהיתר בכל המקומות, אמנם יש לסגור החנויות מוקדם קודם השבת כדי שיוכל להתכונן לכבוד שבת.

עיונים והארות

בספרו ילקוט יוסף (שם במקורות להלכה ד).
ה. מ"א (שם סק"א), בא"ח (שם), כה"ח (שם אות ב'). וחנויות מכולת אשר מוכרים מאכלים ומשקים לכבוד שב"ק בכלל צורכי שבת הם ומותר להם למכור עד סמוך לשבת. ועי' במשנ"ב (סי' רנ"ו ס"ק א') שכתב דראוי שיסגרו החנויות כמו שעה קודם השבת ובס"ק ב' כתב נכון מאוד שימצאו אנשים המתנדבים בעם לילך ולזרז בכל רחובות קריה ע"ד סגירת החנויות והדלקת הנרות וכעת נמצא כן בכמה עיירות גדולות חבורות קדושות המיוסדות על השגחת השבת ואשרי חלקם כי הם מזכים את ישראל לאביהם שבשמים ויזכו עבור זה המתחזקים תמיד במצוה זו לבנים גדולי ישראל. ובשער הציון (ס"ק ו') הוסיף וכעין מה שאמרו בשבת (כג:), הזהיר בנר, וכו', ושם הלא היה זהיר רק בעצמו, וכל שכן בזה שהוא מזכה תמיד לרבים מבני ישראל, וגם אמרו חז"ל גבי אלקנה, כשהיה עולה לרגל בכל שנה היה מכויין בכל פעם לזרז את ישראל שהם גם כן יזכו במצוה זו לעלות לרגל, ואמר לו הקדוש ברוך הוא, אתה כוננת לזכות את ישראל, אני אוציא ממך בן שיזכה את ישראל לפני, וזכה ויצא ממנו שמואל.

ד. **כתב** הרמ"א (סי' רנא סעי' ב) וז"ל: אבל אסור לכתוב לחבירו בשכר. והוא מדברי המרדכי פרק מקום שנהגו. וכתב בספר שלחן שלמה, שלכן יזהר הכותב ספרי תורה תפילין ומזוזות, שלא יכתוב בשכר, אם לא שהוא צריך עתה למזוזה או ספר תורה או תפילין, או שהוא דחוק לצרכי שבת. והו"ד במשנה ברורה (שם ס"ק ו'). וכן כתב בכף החיים (ס"ק טו"ב) בשם הא"ח, שמותר לכתוב דברי הלכה שאדם כותב לעצמו לאחר חצי היום, לפי שהיא מלאכת שמים, אבל סופרים שכותבים בשכר אין להם רשות לכתוב אחר חצי היום. והיינו כדעת המפרשים מנחה גדולה, אבל לדעת המפרשים מנחה קטנה, גם כאן מותר עד מנחה קטנה. ע"כ. וכתב בבן איש חי (שם), שאם הכין בבוקר צרכי שבת בהלואה בשביל עונג שבת, על סמך השכר שיהיה לו בערב שבת במלאכתו שיעסוק כל היום, שרי ליה לעסוק כל היום. ע"ש. ואמנם, אם הוא תיקון לספר תורה, כדי שיוכלו לקרוא בו בשבת, הוי לצורך שבת, ומותר לתקנו בערב שבת גם אחר זמן מנחה קטנה. וכן מסתבר. וכ"כ מו"ר הראשל"צ

מאמרי הזוה"ק

ח"ג קיג ע"א

אִם בְּחֻקְתִּי תֵלְכוּ וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ, ומפרש (ויקרא כ"ו) **אִם בְּחֻקְתִּי, דָּא אֲתֵר דְּגִזְרִין דְּאוּרֵייתָא תִּלְיִין בְּתֵהוּא אֲתֵר** זהו המקום שגזרות וחוקי התורה תלויים במקום ההוא, והיינו המלכות הנקראת חוקה, כי כל דינין ומאני קרבא דמלכא אתפקדן בידהא, **בְּמָה דְאֵת אָמַר** (ויקרא יח) **אֵת חֻקְתִּי תִשְׁמְרוּ**. חוק הוא דאקרי חכ, וּגְזִירִין דְּאוּרֵייתָא, **בְּה אֲתַבְּלִילָן** כמו שנאמר את חקותי תשמרו, חוק היא המלכות הנקראת חוקה, כי בה ענין השמירה, וגזרות התורה בה נכללו. (ויקרא כה) **וְאֵת מִשְׁפָּטֵי תִשְׁמְרוּ** כתוב בפרשת בהר סיני: ואת משפטי תשמרו ועשיתם אותם, ומביאו כאן ללמד כי מה שכתוב כאן "ואת מצותי תשמרו" היינו כאילו היה כתוב "ואת משפטי תשמרו", כעין שכתוב בפרשת בהר כי **מִשְׁפָּטֵי, דָּא הוּא אֲתֵר אַחְרָא עֲלָאָה, דִּתְהִיא חֻקָּה אַחֲדִית בְּיָה** משפט זה הוא במקום אחר עליון, דהיינו בז"א שהוא למעלה מן המלכות, שזו החוקה שהיא המלכות אחוזה בו, **וּמִתְחַבְּרָן דָּא בְּדָא דְעֵילָאֵי וְתַתָּאֵי** יכוין שהם מתחברים ומתייחדים זה בזה, לכן שייך לשון שמירה גם במשפט שהוא ז"א, כי מה שיש בזה יש בזה, שהעליונים דהיינו פרצופי האצילות והתחתונים שהם עולמות ב"ע. **וְכָל פְּקוּדֵי אוּרֵייתָא, וְכָל גְּזֵרֵי אוּרֵייתָא, וְכָל קְדוּשֵׁי אוּרֵייתָא, בְּתַנִּי**

אַחֲרָיו וכל תרי"ג מצוות התורה, וכל הגזרות והסייגים שבתורה שבעל פה, וכל מה שצריך האדם לקדש עצמו במותר לו במצוות התורה, כולם נאחזים בז"א ובמלכות. **בְּגִין דְּהָא תוֹרָה שְׁבַבְתָּב, וְהָאֵי תוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה** לפי שז"א הוא סוד התורה שבכתב, והמלכות היא סוד התורה שבעל פה, ושניהם כוללים את הכל.

וְעַל דָּא ועל כן מה שכתוב **אִם בְּחֻקֵּי דַּהֲיִינוּ**, כל אינון גְּזִירִין וְדִינִין וְעוֹנָנִין וְפְקוּדִין, דְּאִינוּן בְּתַהוּא אַתְר דְּאַקְרֵי תוֹרָה שְׁבַעַל פֶּה, חֻקָּה כל הגזרות והדינים והעונשים והמצוות, המושרשים במקום הנקרא תושבע"פ חקה, והיינו במלכות. **וְאֵת מְשַׁפְּטֵי תְּשֻׁמְרוּ** היינו, בְּתַהוּא אַתְר דְּאַקְרֵי תוֹרָה שְׁבַבְתָּב המושרשים במקום ההוא הנקרא תורה שבכתב שהוא ז"א, **כְּמָה דְּאֵת אָמַר** (תהלים פא) **מְשַׁפֵּט לְאֱלֹהֵי יַעֲקֹב** כמו שנאמר משפט לאלהי יעקב שהוא ז"א הנקרא אלהי יעקב. **וְדָא אַחֲרֵי דְּדָא וְדָא בְּדָא, וְכֻלָּא תְּד** וזה אחוז בזה וזה בזה, דהיינו זו"ן אחוזים וכלולים זה בזה, והכל הוא אחדות אחת. **וְדָא הוּא בְּלָלָא דְּשִׁמְא קְדִישָׁא** וזהו הכלל של השם הקדוש, כי ז"א הוא יה"ו דשם הוי"ה, והמלכות היא ה' אחרונה דשם הוי"ה, ועל ידי שניהם נשלם שם הוי"ה. **וּמֵאֵן דְּאֵעֲבַר עַל פְּתַנְמֵי אֲוִרִיתָא, כְּאֵלוּ פְּנִים שְׁמָא קְדִישָׁא** ומי שעובר על דברי תורה, כאילו פגם את השם הקדוש, **בְּגִין דְּחַק וּמְשַׁפֵּט שְׁמָא דְּקוּדְשָׁא בְּרִידָא הוּא תְּוִי** לפי שחק ומשפט הם השם הקדוש של הקב"ה, דהיינו שם הוי"ה. **וְעַל דָּא** וע"כ כתוב, **אִם בְּחֻקֵּי תִּלְכּוּ, דָּא תוֹרָה שְׁבַעַל**

פֶּה זו היא תורה שבע"פ. **וְאֵת מִשְׁפְּטֵי תִשְׁמְרוּ**, דָּא תוֹרָה שְׂבִכְתָּב
זו היא תורה שבכתב. **וְדָא הוּא בְּלָלָא דְשִׁמְא קְדִישָׁא** וזהו הכלל של השם

הקדוש שם הוי"ה.

ומש"כ **וְעֲשִׂיתֶם אוֹתָם שׁוֹאֵל**. **מֵאֵי וְעֲשִׂיתֶם אוֹתָם**, כִּיּוֹן דְּאָמַר
תִּלְכוּ וְתִשְׁמְרוּ כלומר כיון שאמר אם בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו הרי

כלל גם את התורה שבכתב וגם את התורה שבעל פה, ואם כן, **אִמְאֵי וְעֲשִׂיתֶם** מה
בא לרבות-ועשיתם, ומשיב. **אֵלָא**, **מֵאֵן דְּעֵבִיד פְּקוּדֵי אוֹרֵייתָא וְאֵזִיל**
בְּאוֹרְחֵי אלא מי שעושה ומקיים את מצוות התורה והולך בדרכיה, **כְּבִיבּוּל**
כְּאֵלוּ עֵבִיד לֵיהּ לְעִילָא נחשב לו כאילו הוא עשה והשלים את השם הוי"ה

למעלה, כלומר כאילו תיקן אח המלכות מסוד נקודה לפרצוף שלם, ואת ז"א מסוד ו"ק לבן
עשר ספירות. **אָמַר קְדִישָׁא בְּרִיךְ הוּא**, **כְּאֵלוּ עֲשִׂאֲנִי**, **וְאִוְקְמוּהּ** אמר
הקב"ה נחשב לי כאילו עשאני ותקנני, וכבר ביארו חז"ל במדרש רבה, אמר הקב"ה אם שמרתם
את התורה הריני מעלה עליכם כאילו עשיתם עצמכם, פירוש את הקב"ה כביכול. **וְעַל**

דָּא, **וְעֲשִׂיתֶם אוֹתָם** ועל כן נאמר ועשיתם אותם דהיינו שתתקנו את זו"ן, ואמר כי
וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם כְּתִיב וְדָאֵי דהיינו, **וְהוֹאִיל וּמִתְעַרְי עֲלֵיכוּן**
לְאַתְחַנְרָא דָּא בְּדָא, **לְאַשְׁתַּפְּחָא שְׁמָא קְדִישָׁא בְּדָקָא יְאוּת**,
וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְדָאֵי הואיל וזו"ן מתעוררים על ידיכם להתחבר ולהתייחד זה בזה,
כדי שימצא שם הקדוש כראוי, כלומר שיושלם השם הוי"ה בכל ארבע אותיותיו, נחשב לכם

כאילו אתם עשיתם ותיקנתם את זו"ן.

ח"ג קיג ע"ב

וְנָתַתִּי גִשְׁמֵיכֶם בְּעֵתָם וְגו' ונתנה הארץ יכולה ועץ השדה יתן פריה, דהיינו. (ויקרא כו) **כָּל חֵד וְחֵד, וַיִּתֵּן חֵילָא דִּילִיָּה עַל־יְכוֹנוֹ** כל אחד ואחד יתן את כוחו והשפעתו עליכם. **מֵאַן אֵינֹנִן** ומי הם המשפיעים, ואמר. **הַהוּא תְּקוּנָא דְעַבְדָּתוֹן דְּהַהוּא שְׂמָא קְדִישָׁא** אותו התיקון שעשיתם, שהוא השם הקדוש, דהיינו לפי שיחדתם את זו"ן, לכן הם ישפיעו לכם מהשפע שיצא מיחודם. **בְּגוּוֹנָא דָּא כְּתִיב** כעין זה כתוב, (בראשית יח) **וְשָׁמְרוּ דְרָךְ יְהוָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט.** ושואל **וְכִי בֵּינֵן דְּכְתִיב וְשָׁמְרוּ דְרָךְ יְהוָה, אִמְאִי לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט** הרי הכל בכלל, ומדוע כתב-גם לעשות צדקה ומשפט מה בא להוסיף בזה. **אַלָּא מֵאַן דְּנִטִיר אֹרְחוֹי דְּאֹרְרִיתָא, בְּכִיבּוּל הוּא עוֹשֶׂה צְדָקָה וּמִשְׁפָּט** והשיב, אלא מי ששומר את דרכי התורה, נחשב לו כאילו הוא עושה ומתקן ומייחד את הצדקה ומשפט. ושואל **וּמֵאִי צְדָקָה וּמִשְׁפָּט** מי הם, ומשיב **דָּא קְדִישָׁא בְּרִיךְ הוּא** דהיינו שם הוי"ה שהם זו"ן. **בְּכָה רַבִּי שְׁמַעוֹן וְאַמֵּר, וְוִי לֹזֵן לְבַנֵּי נָשָׂא, דְּלֹא יִדְעִין וְלֹא מְשַׁנְיַחִין בִּיקְרָא דְּמֵאֲרִיחוֹן** בכה רבי שמעון ואמר, אוי להם לבני אדם, שאינם יודעים, ואפילו היודעים אינם משגיחים בכבוד קונם, **מֵאַן עָבִיד שְׂמָא קְדִישָׁא בְּכָל יוֹמָא** כי מי הוא העושה והמתקן את שם הקדוש בכל יום, **הוּי אִימָא מֵאַן דִּיהִיב צְדָקָה לְמַסְבְּנֵי** הוי אומר, מי שנותן צדקה לעניים, שע"י זה הוא מתקן את המלכות שהיא סוד ה' אחרונה של שם הוי"ה, ובזה משלים את אותיות

יה"ו של השם להוי"ה שלימה.

ח"ג קיד ע"א

וְנַתַּתִּי מִשְׁפְּנֵי בְּתוּכְכֶם וְגו' ומפרש מה שכתוב. (ויקרא כ"ו) **וְנַתַּתִּי מִשְׁפְּנֵי הַיַּיִנוֹ, דָּא שְׂבִינְתָא** זו היא השכינה ששרתה בישראל. ועוד מפרש מה שכתוב **מִשְׁפְּנֵי הַיַּיִנוֹ, מִשְׁבּוּנָא דִילֵי. דְּהִיא אֶתְמִשְׁפְּנָא בְּחֻבְיֵיהּ דְּיִשְׂרָאֵל** המשכון שלי, שהשכינה נתמשכנה בעונותיהם של ישראל והלכה עמדם בגלות, כמו שכתוב ובפשעכם שולחה אמכם. ועוד מפרש מה שכתוב **וְנַתַּתִּי מִשְׁפְּנֵי, מִשְׁבּוּנֵי וְדָאֵי** בבחינה אחרת דהיינו המשכון שלי ודאי, שהוא המשכון שנתן לנו הקב"ה להודיע לנו שעתיד לגאול אותנו בקרוב. **מָתַל לְבַר נֶשׁ דְּהַוָּה רְחִימָא לְאַחָרָא, אָמַר לִיה וְדָאֵי בְּרְחִימוּתָא עֲלָאָה דְּאִית לִי גְבָהּ, בְּעִינָא לְדִיִּירָא עֲמָךְ** משל לאדם שהיה אוהב לאיש אחר שנעשה חברו, אמר לו לחברו, ודאי מחמת אהבה הגדולה שיש לי אליך, אני רוצה לדור עמך. **אָמַר הֵיךְ אָנְדַע דְּתִידוּר גְבָאֵי** אמר לו חברו, איך אדע שתדור עמי דירת קבע ולא תעזבני מאיזו סיבה שתהיה, **נָטַל כָּל כְּסוּפָא דְּבֵיתִיהּ, וְאִיִּיתִי לְגַבְיָהּ** הלך והביא את כל חמדת ביתו והביאם אצלו, **אָמַר הָא מִשְׁבּוּנָא לְגַבְיָהּ, דְּלָא אֶתְפָּרַשׁ מִנָּךְ לְעֲלָמִין** אמר לחברו, הרי המשכון שלי אצלך שלא אפרד ממך

לעולם.

כִּךְ קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא, בְּעָא לְדִיִּירָא בְּהוּ בְּיִשְׂרָאֵל כך רצה הקב"ה לדור עם ישראל בחסדו הגדול מבלי שזכו לכך, **מָה עָבַד, נָטַל כְּסוּפָא דִילֵיהּ, וְנָחִית לְהוּ לְיִשְׂרָאֵל** פירושו, מה עשה הקב"ה, לקח את החמדה שלו

שהיא השכינה והוריד אותה לישראל והשרה אותה עליהם. **אָמַר לֹזֵן, יִשְׂרָאֵל, הָאֵל מִשְׁכּוֹנָא דִּילִי גַבֵּיכוּ, בְּגִין דְּלֹא אֶתְפָּרַשׁ מִנֵּיכוּ לְעֵלְמִין** אמר להם הקב"ה לישראל, הרי המשכון שלי אצלכם, וכך תהיו בטוחים שלא אפרד מכם לעולם. **וְאָף עַל גַּב דְּקוֹדֵשָׁא פְּרִידָה הוּא אֶתְרַחֵיק מִינֵנּוּ, מִשְׁכּוֹנָא שְׂבִיק פִּידָן** ואף על פי שבגלות התרחק הקב"ה מאתנו, משכון שהיא השכינה השאיר בידינו, **וְאַנְן נְטַרִין תְּהוּא כְּסוּפָא דִּילֵיהּ** ואנו שומרים את החמדה שלו, כלומר אנו מתחזקים להחזיק כח השכינה שתהא מוכנת לקבל שפע מז"א, שזהו החשק שלו, **מֵאַן דִּיבְעֵי מִשְׁכּוֹנֵיהּ, יִיתִי לְדִיּוּרָא גַבָּן** כדי שמי שיבקש את המשכון שלו, דהיינו הקב"ה, כשיבקש את השכינה יבא לדור ולשכון אצלנו **בְּגִין כְּדָּ וְנִתְתִּי מִשְׁכְּנֵי בְּתוּכְכֶם, מִשְׁכּוֹנָא אֶתְנָן בִּידֵיכוּ, בְּגִין דְּאֲדוּר עִמְכוּן** בשביל זה כתוב ונתתי משכני בתוכם היינו משכון אתן בידכם, כדי שאדור עמכם. **וְאָף עַל גַּב דִּישְׂרָאֵל הִשְׁתָּא בְּגִלוּתָא, מִשְׁכּוֹנָא דְּקוֹדֵשָׁא בְּרִידָה הוּא, הוּא גַבֵּייהוּ, וְלֹא שְׂבִיקוּ לֵיהּ לְעֵלְמִין** ואף על פי שישראל הם עתה בגלות, המשכון של הקב"ה הוא בידם, ולא עזבו אותו לעולם.

ח"ג קטו ע"ב

אָמַר רַבִּי חֵיִיא לְרַבִּי יוֹסִי, אֲנָא שְׁמַעְנָא מְלָה חֲדָתָא, דְּאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אני שמעתי דבר חדש שאמר רבי אלעזר, על מה שכתוב **לֹא מְאִסְתִּים וְלֹא גַעְלָתִים לְכַלְתֶּם, לֹא הַבִּיתִּים וְלֹא תְּרַגְּתִים לְכַלּוֹתֶם מִיבְעֵי לֵיהּ** כך היה צריך לומר. **אֵלָּא לֹא מְאִסְתִּים וְלֹא**

גַּעְלָתִים פִּירוּשׁוֹ בִּי, מֵאֵן דְּסָאֲנִי לְאַחֲרָא מָאִים הוּא לְקַבְּלֵיהּ,
 וְנִעְלָא הוּא בְּגִיעוּלָא קָמִיהּ מִי שְׁשׁוּנָא לְאַחַר מָאוּס הוּא כְּנִגְדּוֹ וּמְגוּעֵל הוּא
 בְּגִיעוּל לִפְנֵיו. אֲבָל הָכָא אֲבַל כַּאן בְּבִנֵי יִשְׂרָאֵל, לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא
 גַּעְלָתִים. מֵאִי טַעְמָא מְהוּ הִטְעַם. בְּגִין דְּחִבִּיבֻתָא דְּנַפְשָׁאֵי
 בְּיַנְיָהוּ. וּבְגִינָה כְּלָחוּ חִבִּיבִין גְּבָאֵי לְפִי שְׂאֵהוּבַת נַפְשֵׁי שְׂהִיא הַשְׁכִּינָה
 נִמְצָאֵת בְּיַנְיָהֶם, וּבְשִׁבִילָה כֹּל יִשְׂרָאֵל הֵם חִבִּיבִים אֲצֵלִי, הָרָא הוּא דְּכִתִּיב זֶהוּ
 שְׁכַתוֹב לְכַלְתָּם. לְכַלְתָּם כְּתִיב, חָסֵר וַי"ו הִנֵּה לְכַלְתָּם כְּתִיב חָסֵר ו"ו
 שְׂרוּמַזַּת עַל הַשְׁכִּינָה הַנִּקְרָאֵת כֹּלָה, וּמִלַּת לְכַלְתָּם פִּירוּשָׁה, בְּשִׁבִיל הַכֹּלָה שְׁלָהֶם, בְּגִינָה
 בְּשִׁבִילָה לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גַּעְלָתִים, בְּגִין דְּאִיהִי רְחִימָתָא
 דְּנַפְשָׁאֵי, רְחִימוּתָא דִּילֵי גְּבָהָא לְפִי שְׂהִיא אֵהוּבַת נַפְשֵׁי, וְהִרִי אֵהוּבָה שְׁלִי
 אֲצֵלָם.

לְבַר נָשׁ דְּרַחִים אֲתַתָּא, וְהוּוֹת דְּיִירָא בְּשׁוּקָא דְּבוּרְסְקִי מִשְׁל
 לְאֵדָם שְׂאֵהָב אִשָּׁה, וְהִיתָה דְּרָה בְּשׁוּק שֶׁל בּוּרְסְקִי, שְׂהוּא הַמְּקוֹם שֶׁל מַעֲבָדֵי עוֹרוֹת
 שֶׁל בְּהֵמוֹת שְׂרִיחָם רַע, אִי לֹא הָוֹת הִיא תַּמָּן, לֹא עֵייל בָּהּ לְעֵלְמִין
 אִם הִיא לֹא הִיתָה שֶׁם, לֹא הִיא נִכְנַס שֶׁם לְעוֹלָם. בְּיֻזָּן דְּהִיא תַּמָּן, דְּמִי בְּעֵינֵיו
 בְּשׁוּקָא דְּרוּבְלֵי, דְּכָל רִיחִין דְּעֵלְמִין טָבִין אֲשַׁתְּבַּחוּ תַּמָּן אֲבַל
 כִּיּוֹן שְׂהִיא שֶׁם, דּוּמָה בְּעֵינֵיו הַשׁוּק שֶׁל בּוּרְסְקִי כְּשׁוּק שֶׁל מוֹכְרֵי בְּשָׂמִים, שְׁכַל רִיחֹת הַטּוֹבִים
 שְׁבַעוֹלָם נִמְצָאִים שֶׁם.

אוֹרֵי הַבַּיִת אֵף כַּאֲשֶׁר כָּתוּב, וְאֵף גַּם זֹאת בְּהִיוֹתְם בְּאֶרֶץ אֲבוֹתֵיכֶם,
דַּאֲיֵהוּ שׁוּקָא דְבוּרְסְקִי שהוא מקום הקליפות והטומאה, שהוא מאוס
 בעיני כשוק של בורסקי שריחו רע, ועם כל זה, **לֹא מֵאִסְתִּים וְלֹא גַעְלָתִים.**
וְאִמְרֵי ומפרש למה לא מאסתים, ואמר. **לְכַלְתֶּם. בְּגִין כַּלְתֶּם דַּאֲנָא**
רְחִימְנָא לְהַ, בשביל הכלה שלהם שהיא השכינה, שאני אוהב אותה, **דַּאֲיֵהוּ**
רְחִימְתָא דְנַפְשָׁא, דְשָׂרְיָא תַמְן שהיא אהובת נפשי הנמצאת שם עמהם,
 לכו, **וְדַמִּי עָלִי בְּכָל רִיחִין טַבְאֵן דְעֵלְמָא, בְּגִין תְּהִיָּא כַּלְהַ**
דְּבַגְנוּוֹיֵיהוּ דומה עלי ארץ האויב ככל ריחות הטובים שבעולם, בשביל אותה הכלה
 הנמצאת ביניהם. **אָמַר רַבִּי יוֹסִי לְרַבִּי חִיָּא, אֱלוֹ לָא אֲתִינָא הַבַּיִת,**
אֵלָא לְמִשְׁמַע מַלְּהָ דָא, דִּיִּי אם לא הייתי בא לכאן אלא לשמוע דבר זה היה
 די לי.

מאמרי הפרשה

התנאי לזכות לתורה צריך ענוה כמש"כ אם בחקתי תלכו - תלכו ר"ת ו'נפשי כ'עפר ל'כל ת'היה

אם בחקתי תלכו - תלכו נוטריקון ונפשי כעפר לכל תהיה, כי אין התורה מתקיימת אלא במי שמשים עצמו כעפר. (תפוחי חיי)

אם בחקתי תלכו שתהיו עמלים בתורה. (רש"י) עמל נוטריקון על מנת ללמוד, על מנת ללמד, על מנת לשמור, על מנת לעשות, על מנת לקיים, כמטרת הלימוד, ללמוד וללמוד לשמור ולעשות. (זמרת הארץ)

ועץ השדה יתן פריו - עץ רומז לתורה, שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה, ועץ השדה בגי' תלמוד, פריו נוטריקון, ושפתי רננות יהלל פי, כי לימוד התורה צריך להיות בקול ומתוך שירה וזמרה. (אמרי חיים)

בערכך נפשות (כו, ב) סך השלקים בפרשת ערכין עולה קמ"ג, כמנין מ"ה הקללות שבפרשת בחקתי וצ"ח הקללות בשפרשת כי תבוא, שהערכין מבטלין אותן. (בעל הטורים).

עמל התורה

"אם בַּחֲקוֹתַי תִּלְכוּ וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם" (כו, ג)

"אם בחקותי תלכו", כלומר, כל אדם צריך ללכת ולהתקדם ולהזדרז ולא לעמוד, ובאיזה ענינים ללכת ולהתקדם "בחקותי" - בענינים הרוחניים

צריך לידע כי בתורה ובמצוות אין "לעמוד", אלא צריך להתקדם ולילך הלאה והלאה ולהיות מבחינת בני עליה, אם עומדים במקום, פירושו שהאדם יורד בעבודת השי"ת, ולכן צריך תמיד לילך ולהתקדם. וז"ש "אם בחקותי תלכו" - תתקדמו ולא תעמדו במקום אז ונתתי גשמיכם וכו'.

וכבר אמרו חז"ל כל מצוה שהאדם יכול לקיים יקדים ויזדרז לקיימה, ומצוה שאינו יכול לקיים עתה, יצפה ויחכה וישתוקק ויצפה לרגעים היקרים שתזדמן לפניו המצוה, וז"ש אם

בחקותי תלכו, אלו המצוות שיכול לקיים עתה - ימהר ויזדרז לקיימם, והמצוות שאינו יכול עתה לקיימם, ע"ז אמר "ואת מצוותי תשמרו" מלשון ואביו שמר את הדבר, שמצפה וממתין מתי יבא לידו ויקיימנה, כי האוהב את המלך יחשוב תמיד מתי תבוא לידו אפשרות לעשות את רצונו ולהתקרב אליו, ואז גם אני אעשה זאת לכם לברך אתכם בכל מיני ברכות "ונתתי גשמיכם בעתם" וכו'.

ומרן ראש ישיבת פורת יוסף כמוה"ר יהודה צדקה זצוק"ל פירש "אם בחקותי תלכו" קשה, מה המשמעות "תלכו", ואפשר לומר שידוע ההפרש בין אדם לבהמה, האדם לא נולד שלם, כשנולד אינו יודע לאכול, ולא לדבר, ולא להתהלך, ולאט לאט מתפתח עד שמגיע לשלימותו, מה שאין כן הבהמה, כי שור בן יומו קרוי שור.

ללמד אותנו כי הבהמה לא נולדה לשלמות, אלא כפי שהיא ביום לידתה כך נשארת עד יום מותה, מה שאין כן האדם שנולד להגיע לשלמות ולכן נולד חסר, וכל יום ויום בחייו הוא הולך ומוסיף. וביארו המפרשים שלכן הבהמה עיניה למטה, היות שאין לה כל השתלמות עליונה ורוחנית, וכל שאיפתה רק למטה לאכול ולאכול, לכן עיניה למטה בארץ כי משם היא נוזנית, מה שאין כן האדם עיניו למעלה והולך בקומה זקופה, ומסתכל.

וזהו "אם בחקותי תלכו" כלומר, האדם נוצר ע"מ ללכת ולא לעמוד במצב אחד, כי אם להוסיף ולהתקדם. ישנם בני אדם שאמנם הם הולכים ומתקדמים, אבל רק בענינים גשמיים, בעניני עולם הזה והם דומים לבהמה. מה שאין כן האדם השלם, הולך ומתקדם בתורה ובמצוות ובעניינים רוחניים, כי זו היא עיקר יצירתו וזה מה שכתוב - "אם בחקותי תלכו", כלומר, כל אדם צריך ללכת ולהתקדם ולהזדרז ולא לעמוד, ובאיזה ענינים ללכת ולהתקדם "בחקותי" - בעניינים הרוחניים.

ועל פי זה נראה בס"ד לבאר מאמר רבותינו (סוף מסכת נדה ומסכת מגילה) תנא דבי אליהו, כל השונה הלכות בכל יום מובטח לו שהוא בן עולם הבא, שנאמר "הליכות עולם לו" אל תקרי הליכות אלא הלכות. וצריך להבין אם כן למה כתב הנביא "הליכות" יכתוב הלכות, אלא בא ללמדנו, שלא מספיק לקיים הלכות אלא צריך גם "הליכות" כלומר, שתמיד יהיה במצב של הליכה, ולא יעמוד במקום אחד, ועוד נראה לבאר שבא ללמדנו כי גם על ההליכה מקבלים שכר, על דרך שביאר מורנו ורבנו הגאון ר' עזרא עטייה ע"ה על הפסוק (איוב ל"ד י"א), "כי פועל אדם ישלם לו, וכאורח איש ימציאנו", כלומר, לעתיד לבא ישלמו על הפעולות הטובות שעשה כל אחד, ולבסוף יתנו לו גם על "אורח איש", כלומר על ההליכות שהלך אדם בעשותו את המצוות ולזה אמר "וכאורח איש ימציאנו". ע"כ

"אם בחקותי תלכו" - שתהיו עמלים בתורה, אז ממילא "ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם" - המאור שבה יחזירכם למוטב

אם בחקותי תלכו - יכול זה קיום המצוות, כשהוא אומר ואת מצוותי תשמרו, הרי קיום המצוות אמור, הא מה אני מקיים - אם בחקותי תלכו - "שתהיו עמלים בתורה" (רש"י). אדם מישראל, אם אפילו אינו מדקדק וזהיר במצוות, כל זמן שעמלו בתורה, גדול תלמוד שמביאו לידי מעשה, וסופו לשוב ולעשות רצונו של מקום, "אם בחקותי תלכו" - שתהיו עמלים בתורה, אז ממילא "ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם" - המאור שבה יחזירכם למוטב, ולא עוד אלא שדברי תורה מצרפים את לומדיה, עד שיושבים ומצפים מתי תגיע מצוה זו לידינו ונקיימנה.

אם בחקותי תלכו: הטעם שאדם נקרא "הולך" ואילו המלאכים נקראים "עומדים" ככתוב: "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה", כי המלאכים יודעים ומבינים טעמי המצוות, ואין להם צורך בעמל ויגיעה, ולכן גם שכרם אינו גדול. לא כן בני אדם, שעמלים ויגיעים בתורה, ואע"פ שאין משיגים טעמים של מצוות כדבעי, ומקיימים את המצוות משום גזירת המלך, ולכן שכרם מרובה. נמצא שעל ידי קיום המצוות שהם - חוקים - (מצוות שלא יודעים טעמים) נקרא האדם "הולך", וזו הכוונה: "אם בחקותי תלכו".

תורה הנלמדת ביגיעה ועמל, מתקיימת לנצח

אם בחקותי תלכו: שתהיו עמלים בתורה (רש"י). תורה הנלמדת ביגיעה ועמל, מתקיימת לנצח, כמאמר חז"ל: "יגעת ומצאת תאמין", אבל דבר הבא ללא יגיעה אל תאמין שיתקיים אצלך, כי כאשר בא כן ילך, וזה שאמר שמאי באבות: "עשה תורתך קבע" - תלמד תורה ביגיעה ועמל, כדי שתשאר אצלך תורתך קבע.

אדם צריך להתרחק מעידוני העולם הזה וליגע ולצער עצמו וגופו על התורה

פירש רש"י, שתהיו עמלים בתורה, ואיתא עוד בתורת כהנים, מלמד שהקב"ה מתאוה שיהיו ישראל עמלים בתורה, ואם לא תשמעו לי להיות עמלים בתורה.

מרן בעל החזון איש זצ"ל כלל דברים רבים במלים מועטות באמרו (קובץ אגרות א' ב') כל סגולות לימוד התורה נאמר על עמלה, בעמל התורה נכללו עמל הגוף ועמל המחשבה גם יחד, הן מה שאדם צריך להתרחק מעידוני העולם הזה וליגע ולצער עצמו וגופו על התורה, והן מה שצריך ליגע מחשבתו בעיון והתעמקות ודקדוק בתורה עד קצה היכולת ועל כל אופני העמל והיגיעה באו דברי חז"ל בהרבה מקומות.

איתא במדרש תנחומא (נח), כל מי שאוהב עושר ותענוג אינו יכול ללמוד תורה שבעל פה, לפי שיש בה צער גדול ונדנדוד שינה ויש מבלה ומנבל עצמו עליה, ותנן באבות (ו) כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במסורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל. ואמרו ז"ל בילקוט אמר משה לישראל כמה צער נצטערתי על התורה וכמה עמל עמלתי בה וכמה יגיעות יגעתי בה, נכנסתי לבין המלאכים ולבין השרפים שאחד מהם יכול לשרוף את כל העולם כולו, נכנסתי לבין החיות, נפשי ודמי נתתי עליה. כשם שלמדתי אותה בצער כך אתם תהיו לומדים אותה בצער. כתיב בקהלת (ב' ט') אף חכמתי עמדה לי, ואמרו תורה שלמדתי באף היא שעמדה לי, ואיתא בתנא דבי אליהו רבא אשרי שמשחק עצמו בדברי תורה ויושב וחורש בהם כבהמה שחורשת בשדה.

מי שאוהב התורה זממית עצמו עליה התורה מגלה לו סתריה

אדם שרוצה באמת להשיג את התורה, הוא ישיג, השאלה - כמה האהבה יש לו לתורה וכמה רצון, ואם הוא משתוקק מאוד אז ישיג את המטרה.

כמו שמסופר בזוה"ק שהיה מלך אחד שהייתה לו בת אין כיפיה בעולם. והוא היה מלך עשיר והגיע גילה להתחתן והגיעו נסיכים ורוזנים כדי להציע את עצמם ולא רצתה אף אחד, אמר לה המלך את חייבת להתחתן, ולא רצתה עד שהמלך פייס אותה ואמרה לו אני מסכימה, אבל אני רוצה אחד שבאמת רוצה אותי, ושאלה המלך איך את יכולה לדעת את הדבר הזה, אמרה לו יש לי רעיון, אני חושבת לבנות ארמון שאף אחד לא יוכל להיכנס אליו בשום אופן בעולם, רק אם יבוא אחד ויבדוק טוב ימים ולילות, ימצא את הפתח החיצון, ואז יצטרך לחפש עוד דלת, ואח"כ צריך לדעת להגיע לקומה העליונה וימצא אותי שם, וזה אומר שרוצה אותי באמת. ובאמת הביאו אמנים ובנו את הארמון הזה והכריזו בכל המקומות מי שרוצה להתחתן עם בת המלך יבוא לחפש איפה נמצאת המלכה, ומי לא רוצה להתחתן עם בת המלך, בת יחידה, ומי שיתחתן אתה יקבל את כל הפינוקים שבעולם, והיא יסבה למעלה בארמון והביאו לה לאכול וכך חיכתה חודש חדשיים שנה, והיו באים קהל גדול חיפשו וחיפשו והסתובבו עוד ועוד ימים ולילות, התיאשו והלכו, היה אחד שלא עזב ובאמת היה חפץ בבת המלך לו רצון עז, יום יום הגיע מצאת החמה עד צאת הכוכבים והיה בודק אבן אבן ולא מתעייף, בת המלך הייתה רואה אותו, אך אף אחד לא ראה אותה, אמרה, הנה זה בא יום יום בקור בשלג בחום ואין אף אחד שהשתדל ונסה לחפש כמוהו, וא"כ באמת הוא רוצה אותי מכל לבו, ואז התחילה בדרך לא

דרך לרמוז לו, עד שהגיע לאט לאט למקום ומצא את הפתח הראשון ועוד פתח שני עלה ועלה עד שגילה את בת המלך, ושמח שמחה גדולה, אמנם באמת הוא לא מצא, אלא כיון שהיא ראתה שהוא באמת רוצה, לכן היא רמזה לו וגילתה את עצמה.

כך התורה, ככל שהאדם עמל ומראה שרוצה לדעת, התורה תגלה לו סתריה, רק תלוי בעמל שלנו בתורה.

ואם זוכים לכל זה שאמרנו, מקבלים כל הברכות ונתתי גשמכם בעתם, כל צרכי הגשמיות שצריך האדם מקבל בעתו ובזמנו בנחת, והעיקר שכל מטרתו תהיה ברוחניות בתורה ובמצוות ואז ממילא כל עניני הגשמיות הסתדר מאליו.

וכמו שרמזו "משיב הרוח ומוריד הגשם" אם אדם עוסק ברוחניות והעיקר אצלו להשיב את הרוח שהיא הרוחניות התורה והמצוות אז הקב"ה מוריד לו הגשם מביא לו בנחת כל צרכיו בגשמיות.

במי אתה מוצאן במי שמשחיר פניו עליהן כעורב

עוד שם, הסכת ושמע ישראל כתתו עצמכם על דברי תורה. ובעירובין, קווצותיו תלתלים (שה"ש ה' י"א) אמר רבי חנינא אמר מר עוקבא מלמד שיש לדרוש על כל קוץ וקוץ תילי תלים של הלכות. שחורות כעורב במי אתה מוצאן במי שמשחיר פניו עליהן כעורב.

מסופר כי פעם נזקק רבי שלמה מוולוז'ין זצ"ל לספר, אך היה מבדיל בינו ובין הספר ארגו גדול - משא שלשה אנשים. הלך בבית הנה והנה וחזר על המאמר - אפילו בשמים היא אתה צריך לעלות אחריה כך שנה ושלוש בקול נעים, עד שהרגיש בקרבו רוח גבורה ורץ אל הארגו והגביה אותו לבדו.

על כך אנו מוצאים שכל גדולי הדורות שרי התורה ולוחמי מלחמתה הקדישו כל ימיהם לעסוק בכל כוחם ויגיעתם בעומקה של תורה עמוק עמוק לבור וללכנן כל דבר, הגאון בעל הש"ך זצ"ל כתב בהקדמתו: באמת ובתמים טרחתי טרחות הרבה וכמה יגיעות יגעתי לא נתתי שינה לעיני ותנומה לעפעפי שנים רבות עד אשר הוצאתי מהכח אל הפועל מחשבותי ובררתי ושקלתי מאה ואחד פעמים ומי שלא היה אצלי במחיצתי לא יאמין מגודל התלאה שהיתה לי בחיפוש בים התלמוד.

ובהקדמה לביאור הגר"א על ספרא דצניעותא כתב תלמידו הגר"ח וואלוז'ין זצ"ל בין השאר: עד אשר שקל במאזני שכלו שכל הקדש כמה מאות פעמים וביגיעה נוראה לא אכל ולא שתה כמה ימים ולילות ותדד שנתו מעיניו עד כי חשך משחור תארו, ונתן נפשו עליו עד

אשר האיר ה' עיניו לבוא עד קצה תבונתו, וכרגע קרן אור פניו הטהור מחדוותא ונהירו דאורייתא.

עמל התורה של רבי חיים שמואלביץ זצ"ל

שכיח היה, שרבי חיים יסעד את לבו כדבעי בבוקר ולאחר מכן ילמד בלהט ובעז שלשים שעות ויותר, ללא הפוגה לאחר מכן היה חוטף תנומה וקם משנתו כדי לחזור שוב על התהליך המייגע וחוזר חלילה, וקרה גם שבבקר מצאוהו ישן תחת הספסל, מקום בו צנח מאפיסת כוחות.

מסירות נפש על התורה של הב"ח

פעם אחת בא הגאון הרב יואל סירקיס בעל בית חדש והתאכסן בבית חתנו הגאון רבי דוד סגל בעל הטורי זהב, נתכנסו ובאו פני העדה ראשיה וחכמיה, להקביל פניו ובתוך הבאים אברך חשוב אחד, למדן מופלג ובעל מידות שעמד כל הזמן מן הצד ולא התקרב לקבל את ברכת הרב האורח הדגול. ראה בעל האכסניה שאין האברך נגש לקבל ברכת הרב נגש אליו ושאל אותו - גדול הדור בא לעיר ואתה במחיצה אחת עמו ואינך דורש בשלומו, ענה האברך עפר אני תחת רגליו ואיני כדאי לעמוד בארבע אמותיו, אך מה אעשה, אם נאמר לי כעת מפי אליהו הנביא זכור לטוב, כי אבי אשתו כלומר הב"ח בנדוי, נודעזע בעל הטורי זהב לשמע דברי האברך ואמר לו הלא אתה מוציא לעז על גדול הדור ומזלזל בכבוד התורה, ראה האברך את נפשו של בעל הט"ז, אמר לו בנחת לא לקנטר ח"ו אני מספר כי אם לכבודה של תורה, לא בדיתי הדברים מלבי, שגגה שיצאה מלפני השליט, והקב"ה מדקדק עם חסידיו כחוט השערה.

ומעשה שהיה כך היה, בעיר אחת פרץ סכסוך בין שני יהודים בדבר מחיר עגלה טעונה עצים, זה אומר קניתי את העצים במחיר שלשה שקלים, וזה אומר מכרתי את העצים במחיר שלשה שקלים ועשר פרוטות, ואיש לא רצה לוותר לחברו, אמרו לבוא לפני בית דין. עוד הם מתדיינים והנה עבר הב"ח דרך העיר ההיא, וכשראוהו בעלי הדין לא נתנו לו להמשיך הלאה עד שישמע טענותיהם ויפסוק את הדין ירד הב"ח מהעגלה נכנס לבית אחד וישב לדון, ישבו והסבירו לרב את המחלוקת ביניהם, בדבר עשר הפרוטות שאחד תובע מחברו כשמע הב"ח את דבריהם, בא לידי כעס, ולא יכל לעצור ברוחו ואמר וכי כדאי לעכב אותי בדרך בשביל עשר פרוטות, הלא יש בזה משום חילול כבוד התורה, קם ויצא מהחדר ועזב אותם לנפשם, ולא הוציא פסק דין. המעשה הזה עורר עליו קטרוג גדול בשמים, בא בעל דבר וטען כלום יש בדיני ממונות הפרש בין פרוטה למאה, הלא גמרא מפורשת היא כגדול כקטון תשמעון, אמר

ריש לקיש שיהא חביב עליך דין פרוטה כדין מאה מנה, (סנהדרין ח' א') אלא מאחר שבא לכלל כעס בא לכלל טעות, כי כל הכועס אם חכם הוא חכמתו מסתלקת ממנו, ואם תלמיד חכם הוא משכח תלמודו, ומאותו יום ואילך הוא שרוי בנדוי, ועל אדוני להתיר לו. נגש בעל הט"ז ושאל את הב"ח אם אמת נכון הדבר, השיב הב"ח אמת, אז ראו כולם כי דברי האברך נכונים הם, ומיד הושיבו בית דין והתירו לבעל הב"ח את נידויו.

אחר הדברים האלה נתן הב"ח לאברך את ספרו אשר אתו בכתובים ובקשו לעיין בו. אמר האברך לא נאה לאיש כמוני להוציא משפט על ספרו של אחד מגדולי הדור, אמר לו אל תירא רצונו של אדם זהו כבודו, קח את הספר ותעשה ככל שאני מצוה אותך. נטל האברך את הכתבים ומיד עשה לילות כימים והגה בדפי הספר ומצא בו טעם ולא הניחו עד שנבלע בעצמותיו, אך לא מהר להחזיר הספר לבעליו. לימים שאל הב"ח את האברך אם גמר את הספר ודרש ממנו להחזיר לו, התחיל האברך לגמגם ולבסוף אמר אפילו יהיה הספר בידי עשרים שנה קשה יהיה לי להחזירו. הביט הרב עליו בתמהון ושאל וכי לא מצא הספר חן בעיניך, תאמר לי האמת ואל תכסה ממני, אמר לו יכול אני להגיד לך שספרך הוא טוב ומטיב ולא בא כבושם הזה מעולם, אך מטעם כמוס עמדי רציתי להחזיקו, אך מכיון שפתחת בדבר ואתה דוחק, אגלה לך מה שבלבי, רואה אני שבשעה שתפרסם את הספר הזה ויפוצו מעינותיך חוצה, תגיע נפשך לידי תקונה השלם, ועתידה היא לשוב לעולם האמת, ומשום שאני רוצה שתשאר אתנו לאורך ימים למען נוכל להנות מאור תורתך הזורח לכל העולם, רציתי להשהות הספר בידי ימים רבים. הקשיב הב"ח לדברי האברך התיישב בדעתו ואמר לו, אם כן הנני מוכן ומזומן למסור את רוחי ונשמתי לאלהים, ואין דבר בעולם אשר יעכב אותי מלפרסם את ספרי בדפוס, שהדור צריך לו.

אז גזר עליו והחזיר לו את כתב היד ומסרו לדפוס וקרא שמו בישראל בית חדש והפיצו בכל פני תבל, ומפני שהספר הזה היה חביב על מחברו יותר מנפשו, נקרא תמיד על שמו, זה שמו לעולם וזה זכרו לדור ודור, גם זכה שרוב האחרונים החזיקו בשיטתו הלכו בדרכיו וקבעו הלכה כמותו.

מעשה נפלא על העמל בתורה של ר' משולם איגרא זצ"ל

בעת כהונתו של רבי משולם איגרא כרב ואב"ד בעיר טיסמניץ, נכנסו אליו פעם שני בעלי בתים מעיר סמוכה לדין תורה, ומתוך חומר הענין ביקש הגאון לדון בענין ובקש מהם לחזור למחרת, כשיצאו מביתו החליטו שאין ביכולתם להמתין עד מחר, והסכימו לחזור לעירם ואת דבר השאלה ישאלו לרב דמתא, וכן עשו.

כששמע הרב את שאלתם הקשה והמסובכת, ביקש מהם שישובו אליו לאחר כמה דקות, נכנס הרב לחדר אחר והתפלל להשי"ת בבכיות גדולות שיעזרהו לפסוק הענין הקשה שהובא לפניו, ואכן נתקבלו תפילותיו ונפל בדעתו לפתוח איזה ספר, והנה להפתעתו, נתגלתה לפניו אותה שאלה ממש, והתשובה בצדה, שמח הרב שמחה גדולה ומיהר לצאת אל בעלי הדין, ופסק להם את דינם, כעבור זמן נזדמן לבעלי הדין לשהות בעיר טיסמינין, וחשבו שהגם שכבר נפסקה שאלתם, בכל זאת מן הראוי להכנס לרבי משולם איגרא לשמוע מה הוא פוסק, נכנסו אליו ובקשו מחילה על שלא שבו אליו בעת ההיא, אמנם עכשיו הם מבקשים לשמוע את תשובתו, והנה זה היה אותו פסק ממש שפסק להם הרב של עירם, התחילו האנשים צוחקים לשאלת רבי משולם על צחוקם השיבו על השתלשלות העניינים ושהם קבלו הפסק בתוך רגעים ספורים, כששמע רבי משולם את דבריהם התפעל מאד ורצה להקביל את פני הרב, כאשר הגיע רבי משולם אל ביתו של אותו רב התמלא הרב מורא ופחד ומיהר להתענין על מה ולמה הטריח הגאון עצמו לביתו, סיפר לו רבי משולם שהתפעל איך פסק בשאלה כזו קשה תוך כמה דקות, הודה אותו רב על האמת וסיפר כי אמנם לא ידע מה להשיב ובכה במר נפשו להי"ת שיחלצהו מן המצר ויגלה לו את הפסק, וכך היה, כששמע רבי משולם את הדברים סרה התפעלותו בבת אחת, נענה ואמר, לבכות גם אנו יכולים, אולם הדרך הנכונה היא לעמול בתורה.

הנציב מוואלוז'ין - עם נכדו הגר"ח מבריסק

כזה היה מטבע הלשון של רבנו הנצי"ב מוואלוז'ין כשהיה מדבר על תלמוד תורה, באחד מימי הסוכות נוכח הנצי"ב כי נכדו, הגר"ח מבריסק, משתמש מלברך על האתרוג שלו, משדחק ברבי חיים שיאמר לו טעמו של דבר, השיבו רבי חיים, כי יש לו פקפוק, כיון שהיה האתרוג מארץ ישראל, ואותה שנה מוצאי שביעית היתה ואמנם האתרוג היה משל עכו"ם, אלא שהוא אתרוג של שמיטה וחושש הוא לעצמו להחמיר שלא יברך עליו, השיבו הנצי"ב מיניה וביה: אם כן זוהי שאלה גם לגבי, ויצא לביתו, ויהי בחצות הלילה וקול דופק בביתו של רבי חיים, הסבא קורא לך, נתבהל רבי חיים קם בחפזון ממיטתו נטל ידיו ומיהר אל ביתו של הסבא בלב חרד, משנכנס אל הבית ראה את הנצי"ב רכון על ערימה של ספרים. כשנוכח הנצי"ב בנכדו, פנה אליו והחל להרצות את דבריו אודות דינו של האתרוג וניסה להוכיח על כשרותו ולהסיר מעליו כל פקפוק, הפסיקו רבי חיים בדבריו ובקשו כי ימתין רגעים ספורים עד אשר יברך ברכת התורה, כשהחל רבי חיים לברך ברכת התורה, שמע לפתע קולות בכי ודמעות זולגות מעיני הנצי"ב. לכשסיים את ברכתו, מיהר לשאול את הנצי"ב על מה ולמה, השיבו הנצי"ב בפשיטות, היאך לא אבכה כשאברך שאנו מצפים ממנו שיהיה גדול הדור אינו יושב ועוסק בתורה בשעה

ארבע בבוקר, והיאך אפוא ייראו פני הדור לעתיד, וכשרבנו הגר"ח היה שב ומספר סיפור זה לבנו מרן הגרי"ז היה מוסיף ואמר צא וראה, רגילים הבריות לומר כי יש ירידת הדורות. ואני אומר, לא רק בין הדורות, אלא אף בדורנו ממש ביני ובין הנצי"ב, הנה הנצי"ב לא תפס כלל היאך אפשר להיות גדול בישראל אם ישנים בשעה ארבע בבוקר, עד שככה על כך, ואנן מה נענה בתריה.

אם בחקתי תלכו, אזי, ונתתי משכני בתוכם, ולא עוד אלא שתזכו להיות קבועים במדרגה זו

ביאר בעל ההפלאה, גם כאשר מתעלה האדם למעלה עליונה, מכל מקום עדיין יש חשש שמא לא יתמיד להשאר בה לאורך זמן, וזהו שאמר דוד המלך מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו (תהלים כד' ג') שאף לאחר שכבר עלה בהר ה', עדיין אין זה אומר שיצליח להשאר ולהתקיים במעמדו ובמצבו הנעלה, וכבר היה לעולמים, למרות שנתעלו ישראל למדרגת מלאכים ממש, והקדימו נעשה לנשמע, מכל מקום לא התמידו במעלתם זו דרך קבע וכשלו. וזה שבאה התורה ומבטיחה אם בחקתי תלכו, אזי, ונתתי משכני בתוכם, ולא עוד אלא שתזכו להיות קבועים במדרגה זו, ולא תגעל נפשי אתכם, והתהלכתי בתוכם, אטייל עמכם בגן עדן כאחד מכם ולא תהיו מדעזעים ממני.

כתב רבנו חיים מוולוז'ין: ידוע כי במלכותא דארעא האוכלים בשולחן המלך היא מדריגה הגדולה ונכבדה מכל כבוד הסגנים והפחות, ולא מחמת רוב מגדים ויין מלכות רב, רק העיקר הוא - ראות פני המלך ולהסתופף בצלו, וזה למשכילים ויודעי דעת האמיתיים, אבל הכפרי אם יגיע למדריגה זו, אזי להתענג במאכלים של המלך יותר נחשב אצלו מראות פני המלך ויותר יחפוץ שיתנו לו המעדנים אל ביתו, כי לא יהנה מהם כל כך בעוד שהוא יושב לפני המלך, מפני פחד הדר גאווה, ואינו מכיר יקר ההסתכלות במלך שירצה לקבל אימתו תמורתו, כן בעולם הבא, העיקר הוא לחזות בנועם ה', והרוצה לקבל שכרו בעולם הזה, הוא ככפרי החפץ בפרס המלך לביתו ומואס בראות פני המלך, אשר אחת דתו להמית על עזבו מלך ובחר רק בפת בגו ויין משתיו וחיך אוכל יטעם לו, (איוב י"ב י"א).

אם בחקותי תלכו" - אם אתם הולכים כמו 'חקותי' - חקות שמים וארץ, אז יהיה לכם ברכה עד בלי די

אומר האור החיים הקדוש: האדם צריך ללמוד מחוקי שמים ומהמזלות וכמו שכתוב (תהלים ח' ד') "כי אראה שמך מעשה אצבעותיך ירח וכוכבים אשר כוננת" - איך השמש הירח

והכוכבים לא משנים בזמן ולא מאחרים, אלא בדיוק באותו רגע שצריכים לצאת - יוצאים, ועוד 'ששים ושמיים לעשות רצון קוניהם' - השמש והירח כשעושים את רצון הבורא עושים באהבה ובשמחה, והאדם צריך ללמוד ק"ו ומה אלה שאין להם שכר ועונש עושים את רצון הבורא באהבה ושמחה וזריזות, האדם שהוא חייב בעבודת ה' ויש לו שכר ועונש ודאי שצריך לעשות אותה בשמחה ובאהבה ובלב שלם, וז"א "אם בחקותי תלכו" - אם אתם הולכים כמו 'חקותי' - חקות שמים וארץ, אז יהיה לכם ברכה עד בלי די.

כשהתינוק במעי אמו מלמדין אותו כל התורה, כיון שיצא לאויר העולם בא מלאך וסטרו, ותלמודו נשכח ממנו. ואחר כך על ידי יגיעתו מוצא אבדתו

מובא בספר פנינים משולחן הגר"א בחקתי, אם בחקתי תלכו, כל הלומד תורה ואינו משמר אותה, נוח לו שנהפכה שלייתו על פניו ולא יצא לאויר העולם, שנאמר תשמרון לעשות (דברים ח' א').

ואמר אחי הגאון ז"ל, שהוא על פי מה דאיתא במסכת (נדה ל' ב') כשהתינוק במעי אמו מלמדין אותו כל התורה, כיון שיצא לאויר העולם בא מלאך וסטרו, ולכאורה צריך עיון, מה תועלת יש במה שמלמדים אותו ואחר כך משכחין אותו, והוי כלא למד כלל, ונראה על פי מה שכתב האלשיך הקדוש על מה שאנו אומרים ותן חלקנו בתורתך, לפי שכל הנשמות עמדו על הר סיני וקבלו כל אחד חלקו בתורה, וזהו שאמרו חז"ל יגיעתי ומצאתי תאמין, מצאתי דייקא, כמוצא אבידה, לפי שהוא חלקו לפי זה אם לא היו מלמדין אותו במעי אימו, איך יכול למצוא על ידי יגיעתו, ואם לא היה שוכח לא היה צריך ליגע, ואם כן בטל שכר ועונש, לכן מלמדין אותו חלק תורתו במעי אמו זה נקרא כל התורה, רצה לומר כל חלק נשמתו. ובצאתו לאויר העולם הוא נשכח ממנו. ואחר כך על ידי יגיעתו מוצא אבדתו, והשתא אתי שפיר, כל הלומד תורה ואינו משמר אותה נוח לו ולא יצא לאויר העולם, כי בשביל הלימוד בלבד לא היה צריך לצאת לאויר העולם, כי גם במעי אמו למד כל חלקו אבל המקיים, משלים כוונת הבריאה, מה שלא היה יכול לקיים בעודו במעי אמו הגם שלמדה. נוסח אחר, יש לתת טעם וסברא מה ראה ה' הטוב על ככה, ללמד לאדם בתחילה כל התורה כולה טרם צאתו לאור עולם, ולהשכיחה שוב ממנו כשבא לאויר העולם, והלא דבר הוא, ושמעתי בשם הגאון רשכבה"ג התנא האלקי מוהר"א מווילנא זלה"ה, כי טוב מאד עשה ה' בהשגחתו יתברך, ללמד לאדם, טרם צאתו לעולם השפל מלא הבל וריק ותוהו, כל התורה כולה, דאלולי כן כל בריה ולשון היתה יכולה להשיג רוחניות התורה וקדושתה ואצילותה, והיה מן הנמנע להשיג עמקי סודותיה, ולפיכך מלמדין

אותו כל התורה כולה טרם צאתו, שעדיין אינו מלוכלך בחטא ויכול להשיגה, ואחר כך כשלומדים עמו בעולם הזה, נשמתו נזכרת מה שלמדה כבר ונקל לה להשיגה, כי נזכר האדם מה שלמד כבר וזהו אומרם יגעתי ומצאתי תאמין, דמציאה שייך רק על דבר הנאבד, והיינו התורה שלמד האדם ושכחה כשסטרורהו על פיו, ואחרי היגיעה שוב הוא משיג חלקו והיינו יגעתי ומצאתי את הנאבד, ומה שהוצרך לסטור על פיו ולשכחו, גם הוא לטובת האדם ומחסדי האל יתברך. כי אילו בא האדם לאור העולם ותלמודו בידו, והיה יודע כל התורה כולה בלי עמל ויגיעה, לא היה מקבל שכר עליה, אבל עתה שהוא צריך לחזור אחריה, ולטרוח בה ולהגות בה יומם ולילה, הוא מקבל שכרו מושלם, בזה ובבא. עד כאן דברי הגאון הנ"ל זלה"ה ודברי פי חכם חן ושפתיים ישק.

ע"י שמקיים את - בחקותי תלכו שתהיו עמלים בתורה זוכים ששם שד"י ב"ה מכניע את היצה"ר כי יצר מלא כזה יו"ד' צד"י' רי"ש' ס"ת שד"י

זכן זוכה ו"השיג לכם דיש את בציר" כי ע"י העמל בתורה מכניעים את יצה"ר, כמוש"כ בראתי יצה"ר בראתי תורה תבלין הסממן הגדול להכניע את היצה"ר הוא התורה הקדושה ורמזו זה והשיג לכם דיש - אותיות שד"י, את בציר - אותיות ביצה"ר, שע"י שמקיים את - בחקותי תלכו שתהיו עמלים בתורה זוכים ששם שד"י ב"ה מכניע את היצה"ר כי יצר מלא כזה יו"ד צד"י רי"ש ס"ת שד"י שבשם שד"י מכניע היצה"ר וז"ש והשיג לכם די"ש שהוא שם שד"י את בציר" אותיות ביצה"ר.

זכמו שכתבו בשם האר"י ז"ל שבכל בוקר שאדם יוצא מפתח ביתו יניח אצבעו הנקרא אמ"ה גי' מ"ו כמספר מילוי דשם ע"ב על שם שד"י שבמזוזה ויכוין להכניע יצה"ר בכח שם שד"י וכנ"ל.

זכן אמרו על הפסוק כל צמ"א לכו למים צמ"א גי' 131 גי' סמא"ל לכו למים אין מים אלא תורה שע"י לימוד התורה מכניעים ס"מ.

אם האדם הולך בחוקי התורה לא יצטרך לרופא

כתב הרמב"ן על מעלתם של ישראל אם ילכו בחוקי התורה. והכלל כי בהיות ישראל שלמים, והם רבים, לא יתנהג עינם בטבע כלל לא בגופם לא בארצם לא בכללם ולא ביחיד מהם, כי יברך ה' לחמם ומימם ויסיר מחלה מקרבם עד שלא יצטרכו לרופא ולהשתמר בדרך מדרכי

הרפואות כלל, כמו שכתוב כי אני ה' רופאך, וכך היו הצדיקים עושים בזמן הנבואה גם כי יקרום עון שיחלו לא ידרשו ברופאים רק בנביאים אבל דורש ה', בנביא, לא ידרוש ברופאים, ומה חלק לרופאים בבית עושי רצון ה', אחר שהבטיח (שמות כ"ג ג"ה) וברך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך, והרופאים אין מעשיהם רק על המאכל והמשקה להזהירם ולצוות עליו והוא מאמרם שאין דרכם של בני אדם ברפואות אלא שנהגו שאלו לא היה דרכם ברפואות יחלה האדם כפי אשר יהיה עליו עונש חטאו ויתרפא ברצון ה' אבל הם נהגו ברפואות, וה' הניחם למקרה הטבעיים.

בכתבי רבי יוסף זונדל מסלנט מובא: שמעתי מפי הרב גרשון ז"ל, כשחלה הרב דוב אחיו של רבנו הגאון החסיד, ואמר רבנו הגאון לרבי גרשון נלך לבקר את החולה והלכו, וכשבאו שם מצאו שהיו שני רופאים. ואמר רבנו הגר"א מה לך ברופאים, ה' רופא חולים, ושאל לו הרופא, וכי לחנם ברא השי"ת רופאים ורפואות, והשיב לו, וכי לחנם ברא חזירים, אלא לערלים וטמאים. הרופאים גם כן לגויים ולא לישראלים, ה' רופא חולים בורא רפואות.

כבוד התורה ומעשה מקדושתו ועוצמתו של הגה"ק רבי יהושע ליב דיסקין זצ"ל

ואם מדברים אנו בכבוד של תורה לא נמנע לכתוב מעשה מקדושתו ועוצמתו של הגה"ק רבי יהושע ליב דיסקין זצ"ל, הגבירה בנבנישתי ישבה בחדר ההמתנה בבית החולים הפריזאי ודמעות בעיניה, ספר התהילים שהיה פתוח על ברכיה נראה לה במטושטש. בעלה ששון בנבנישתי, נמצא עתה בחדר הניתוחים, ורופא מומחה מנתחו. היא נסתה להזכר כמה כספי צדקה נתנה זה מקרוב לעניי העיר פריז, בתקוה שהצדקה תציל ממות. כמה דמעות שפכה בתפילה שבזכות הצדקה יבריא בעלה, אך מאידך גיסא זכורים לה דברי בעלה, שחזר לפני מועד הניתוח מהרב הישיש, רבי יהושע ליב דיסקין, שהורה לו לבל ינותח, ואמר לו שהקב"ה ישלח לו רפואה שלמה. הדבר היה נראה לה כבלתי הגיוני, אך עתה היא תוהה, אם היה זה נכון מצדה לבכות ולהתחנן בפני בעלה ולהניאו מהחלטתו לדחות את הניתוח. עתה כשהניתוח בעיצומו, החלו הספקות לכרסם בלבה. מדוע הייתי כה משוכנעת בכוחו של הרופא לרפא, ומה אם חלילה לא יצליח הניתוח, מחשבותיה העגומות של הגבירה האיכו בה להתפלל ואנחות כבדות נפלטו מפיה בעת שקראה פרקי תהלים. בני ביתה שעמדו לצדה הביטו בה בחשש. לדעתו של הבן יוחנן, אבא מנותח עתה על ידי רופא שהוכיח את מיומנותו, והנו מבוקש על ידי מלכים ורוזנים. מה לה לאמא שהיא כל כך מודאגת הן גם מלך אוסטריה שהיה אף הוא חולה בריאותיו בעזרת הטיפול המסור של אותו רופא מומחה המטפל עתה באביו הבריא לחלוטין. נכון, גם הוא שמע

את שאמר לאביו הרב הישיש כי אין צורך בניתוח. כיצד אפשר לסמוך על דבריו כשהרופאים אומרים שמוכרחים לנתחו, תהה, הן אותו רב מעולם לא למד רפואה וכל הרופאים חושבים שהניתוח הכרחי. המתח גבר בחדר, האם החלה פוסעת בחדר כארי בסוגר לפתע נפתחה הדלת, והרופא המנתח עמד בפתח. כל העיניים נתלו בו, היתכן שכל כך מהר נגמר הניתוח, תהה יוחנן. רק שלא יבשר לנו בשורות רעות, חששה הגבירה בנבנישתי, באתי להודיעכם, פתח הרופא בדבריו, כי החלטתי שלא לנתח את אביכם. מצבו הפיזי הוא כל כך ירוד, שרק תפלה תעזור, ניתוח רק יקצר את חייו.

הרופא הביט במשפחת החולה העומדת המומה, ופירש את עמידתם ללא אומר כאזכבה על שהניתוח המיוחל, שעשוי היה להביא לחולה מזור אינו מבוצע, ומהר לצאת את החדר.

הרב ידע את אשר אמר, מלמלה הגבירה. עוד באותו יום הלכו כל בני משפחת בנבנישתי לבית המדרש הקטן בפריז בו שהה אותה עת הגאון רבי יהושע ליב דיסקין רבה של בריסק שהיה בדרכו לירושלים ונאלץ לשהות בעיר זו עד לסידור ניירותיו.

בהתרגשות מרובה הוציא מאמתחתו ששון בנבנישתי, החולה עתיר הנכסים, שהגיע לפריז מכלכותא שבהודו, קופת כסף משובצת ביהלומים אבנים טובות והגישה לרב המכובד אך הקופסא שהיתה מלאה בכסף צדקה נשארה בידי העשיר והוא עמד נכלם ותוהה.

רבי יהושע ליב דיסקין, שסרב לקבל את הקופסא היקרה ואת כסף הצדקה אשר בה, מהר להסביר, אינני לוקח כסף עבור דברים כגון אלו. מעולם לא לקחתי ולעולם לא אקח אמר, סע לשלום, וה' הטוב ישלח לך רפואה שלמה בקרוב, עומדים תוהים היו כל בני המשפחה, מה יעשו, איך יביעו את תודתם לרב הדגול, הרב הישיש שראה את מבוכתם מהר להוסיף - עוד יגיע היום ואבקש את עזרתכם סעו לשלום וה' יאריך את ימיכם. היה זה כחצי שנה לאחר מכן, שרבי יהושע ליב דיסקין שגר מכתב לששון בנבנישתי בזה הלשון:

ידידי ששון, הריני בזה להזכירו במה שהבטיח לי בבית המדרש הקטן בפריז לפני כמחצית השנה, הנני דורש ממנו שיזהיר באופן חמור את בנו יוחנן, אשר גם הוא נוכח אז שיבטל את תוכניותיו להקמת בית ספר חילוני בחברון ואל ילך שולל אחרי מסיתים. על החתום רבי יהושע ליב דיסקין מבריסק.

ובכלכותא שבארץ הודו הרחוקה התפללה הגבירה בנבנישתי בעת שהדליקה את נרות השבת לבריאות משפחתה, בלבה ידעה שברב חכמתו וצדקתו, הרב מבריסק המכהן כרבה של ירושלים עיר הקדש, גזר פעמיים לאריכות ימיו של בעלה שחי עד מאה שנה, וכן גזר על

בנה יוחנן למשוך ידו מתמיכתו בבניית בית הספר החילוני בחברון, שהוא אכן מיהר לעשות כמצותו, כי הרי כשצדיק גוזר חייבים לקיים.

מעלת לימוד תורה בלילה

כתב הרב מנורת המאור (נר רביעי כלל א' חלק א' פרק ב'), הלילה הוא זמן מוכן ללמוד תורה לפי שפנוי בה האדם יותר מעסקיו, ועל כן אמרו בפרק שלישי מאבות רבי חנינא בן חכניאי אומר הנעור בלילה והמהלך בדרך יחידי והמפנה לבו לבטלה הרי זה מתחייב בנפשו, רוצה לומר לפי שהם שעות פנויות מעסק ומלאכה וראויות ללמוד, ומי שאינו עושה כן הרי הוא מאבד זמנו בידים ומתחייב בנפשו, והזמן המוכן יותר בכל הלילה הוא באשמורת הבקר לפיכך היה דוד קם בחצי הלילה לקרות בתורה, כדגרסינן בפרק קמא דסנהדרין דף ט"ז, אמר רבי שמעון חסידא, כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד כיון שהגיע חצות הלילה רוח צפונית מנשבת בו ומנגן מאליו, והיה עומד דוד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר, כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו ואמרו לו אדוננו המלך עמך ישראל צריכים פרנסה אמר להם ילכו ויתפרנסו זה מזה, אמרו לו אין הקומץ משביע את הארי ואין הבור מתמלא מחוליתו, אמר להם לכו ופשטו ידיכם בגדוד, מיד יועצים באחיתופל, ונמליכין בסנהדרין ושואלין באורים ותומים, ואמרינן עלה אמר רב יוסף בר אדא ואמרי לה אמר רב יצחק בריה דרב אידי, מאי קראה עורה כבודי עורה הנבל וכנור אעירה שחר שם (נז), וגרסינן בפסיקתא חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך, (שם קיט') רבי פנחס בשם רבי אלעזר בן מנחם אומר מה היה דוד עושה, היה נוטל נבל וכנור ונותן מראשותיו ועומד בחצי הלילה ומנגן בהם וקורא בתורה והיו חברי ישראל שומעין את קולו, ומה אם דוד המלך עוסק בתורה אנו על אחת כמה וכמה, נמצאו חברי ישראל עוסקין בתורה. אמר רבי לוי חלון היה על גבי מטתו של דוד פתוח לצפון והיה כנור תלוי כנגדה והיתה רוח צפונית יוצאה בחצי הלילה ומנשבת בו והיה הכנור מנגן מאליו הדא הוא דכתיב (מלכים ב' ג') והיה כנגן הכנור מנגן מאליו והיו כל ישראל שומעין אותו ואומרים ומה דוד מלך ישראל עוסק בתורה אנו על אחת כמה וכמה נמצאו כל ישראל עוסקין בתורה הוא שדוד אומר עורה כבודי (תהלים נו' ט'), איתער יקרי מן קדם יקרי דבוראי, יקרי לית כלום מן קדם יקריה. אעירה שחר, אנא הוינא מעורר שחרא, שחרא לא מעורר יתי, והיה יצר הרע מרגיזו ואומר לו דוד דרכם של מלכים להיותם ישנים עד שלש שעות ואתה אומר חצות לילה אקום והוא אומר על משפטי צדקך.

וגרסינן במסכת מנחות (דף קי') שיר המעלות הנה ברכו את ה' בבית ה' בלילות (תהלים קל"ד) אלו תלמידי חכמים העוסקים בתורה בלילה, מעלה עליהם הכתוב כאלו עוסקים

בעבודה, וגרסינו בפ"ק דע"ז (דף ג') ובחגיגה (דף יב' ב') אמר רבי לוי כל העוסק בתורה בלילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד ביום, שנאמר (שם מב) יומם יצוה ה' חסדו ובלילה שירו עמי. איכא דאמרי אמר רשב"ל כל העוסק בתורה בעולם הזה שדומה ללילה הקב"ה מושך עליו חוט של חסד לעולם הבא שדומה ליום, שנאמר יומם יצוה ה' חסדו. וגרסינו (במסכת עירובין ס"ה) אמר רבי לוי לא איברי סיהרא (הלילה) אלא לגירסא (ללמוד). וגרסינו נמי התם (עירובין יח') אמר רבי ירמיה בן אלעזר כל בית שדברי תורה נשמעין בו בלילה שוב אינו חרב, שנאמר (איוב לה' י') ולא אמר איה אלוה עושי נותן זמירות בלילה, ולא עוד אלא שנשותיהן זוכות בדבר, כדגרסינו בפרק יו"הכ, כן יתן לידידו שנא (תהילים קכ"ו ב') אמר רבי יצחק אלו נשותיהן של תלמידי חכמים שמנודות שניה מעיניהן בעולם הזה וזוכות לעולם הבא, ואם ח"ו אינו עוסק בלילה נענש, כדגרסינו בסנהדרין (צא") אמר רבי אלעזר כל בית שאין דברי תורה נשמעין ממנו בלילה אש אוכלתו שנאמר (איוב ב') כל חושך טמון לצפוניו תאכלהו אש לא נופח ירע שריד באהלו, ואין שריד אלא תלמיד חכם, שנאמר (יואל ג' ה') ובשרידים אשר ה' קורא, ועל דא גרסינו באבות ודלא מוסיף יסף, רוצה לומר מי שאינו מוסיף בלימוד בלילות בטו' באב שמוסיפין הלילות יסף, וגרסינו נמי בסוף תענית (לא' א' ובמסכת בבא בתרא קכא'), תניא רבי אליעזר הגדול אומר כיון שהגיע טו' באב תשש כוחה של חמה, ולא היו כורתין עצים למערכה וקרו ליה יום תבר מגל, מכאן ואילך דמוסיף יוסיף ודלא מוסיף יסף, מאי יוסף, תני רב יוסף. תקבריה אימיה, וכל זה לפי שהתורה הנלמדת בלילה מתיישבת ומתקיימת, יותר מהנלמדת ביום והסימן הוא מהזמן שקורין בו קומי רוני בלילה, רוצה לומר קום משנתך ולמוד שהלילות ארוכות, ומשהגיע חג השבועות שהלילות קטנות יכול לפסוק, ולזה רמז הכתוב ברות שקורין בשבועות (רות ג' יג') ליני הלילה. ועל הקימה שבלילה ללמוד רמז שלמה שנאמר (משלי לא' יד') ותקם בעוד לילה, והנבחרת מכלם הנלמדת ביום ונשנית בלילה כמו שעשה אדון הנביאים שנאמר עליו (שמות לד' כח') ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה, והעושה כן מקיים והגית בו יומם ולילה.

גדולתו של ר' עקיבא איגר והגאון ר' משה סופר והגאון מליסא בעל ה"נתיבות המשפט"

סיפר רבי לייבלי איגר: זה היה ביקורו הראשון של רבי משה סופר בפוזנא. רבי עקיבא איגר החליט להפוך את הביקור הנדיר ליומא טבא לרבנן, זימן אליו רבי עקיבא איגר כמה מגדולי הדור ובראשם ידידו הותיק, חריף שבחריפי הדור רבי יעקב לוברבוים מליסא בעל נתיבות המשפט, התרגשות עצומה שטפה את חוצותיה של פוזנא לעת שכרכרתו של רבה של פרשבורג חלפה בחוצותיה, הכל נקהלו ובאו לקבל את פניו של האורח הדגול. ויהי בצאתו מן המרכבה זהרו פני משה כפני חמה והקהל פרץ בקריאה נרגשת ברוך שחלק מחכמתו ליראיו,

רבי עקיבא איגר הביא את חתנו לבית מדרשו, שם המתינו לו מופלגי תורה ובעלי תריסין ובראשם בעל נתיבות המשפט ותלמידי רבי עקיבא איגר, לאחר בציעת הפת קם האורח בעל נתיבות המשפט, ואמר לפלול עמוק שהכין לכבוד האורח, מערכה שלימה ערוכה ומנומקת של קושיות ותירוצים מראשונים ואחרונים. לאחר פלפולו הארוך והקשה של בעל הנתיבות, קם חתן השמחה רבי משה סופר ונטל את רשות הדיבור ואמר בין השאר, קטונתי מהשיג על גדול הדור, אך תורתנו תורת אמת היא ואני רוצה להעמיד את הדברים על דיוקם, החל רבי משה פורך את פלפולו של בעל הנתיבות, הכביד בקושיות גדולות וסתר את כל היסודות של הפלפול, אך סיים רבי משה את פלפולו קם שנית רבי יעקב על רגליו ונתגלה כאריה בן אריה וגונן על פלפולו בעוז רוח, והדף את כל קושיותיו של רבי משה סופר, עמד רבי משה טחן עד דק את כל ראיותיו החדשות של רבי יעקב, גיבב עליהם ערימה חדשה של קושיות נוקבות והשמיט שוב את הקרקע מתחת לבנינו המפואר של רבי יעקב מליסא, ללא חת קם ואז איזורו כגיבור ואיש מלחמה והסתער על קושיותיו של רבי משה, ולא השאיר מהם שריד והעמיד שוב את בנינו המוצק, רבי משה לא נח ולא שקט וברוחב לבו נראה היה לו כי פלפולו הנוסף של בעל הנתיבות אף הוא אינו עולה בקנה אחד עם האמת הצרופה, ובפעם השלישית הפליא לעשות ופרך אף את פלפולו של רבי יעקב, כשסיים רבי משה את דברו, הביטו כל התלמידים לעבר רבי יעקב, אך הוא ישב כמי שניטל הדיבור מפיו, הפעם גבר רבי משה, באותה שעה חוורו מאד פניו הקדושות של רבי יעקב מליסא וחלשה דעתו אולי צדק רבי משה וכל אותו פלפול שבנה בטעות יסודו, רבנו עקיבא איגר הרגיש תיכף בחלישות דעתו של בעל נתיבות המשפט, ולפי שידע כי במתיבתא דרקיעא מחשיבים מאד את תורתו האמיתית של רבי יעקב מליסא, נפלה עליו אימה גדולה. פחד שמא תהיה איזו חלישות דעת ויתעורר שמץ של הקפדה, הוי זהיר בגחלתו, על אתר קרא רבי עקיבא איגר לאחד מן התלמידים המשמשים בסעודה, ויעקב יוקב שמו, וישאלו הגידה נא לי מה דעתך עם מי הצדק בויכוח הזה, רבי עקיבא איגר לא נתן לו מנוח ושב שנית על שאלתו, ענה התלמיד מי אנכי כי אנכיס ראשי בין הרים גדולים, לבש הבחור עז וגבורה ואמר אם לדעתי שואלים, אני סבור כי רבי יעקב מליסא צודק בויכוח, עיני הכל היו נשואות אל התלמיד, חשב קמעא ואחר כך פתח בפלפול ארוך מלא הגיון מיוסד על אדני השכל הישר, הוא שב ובנה מחדש את כל בנינו של בעל הנתיבות בטוב טעם ודעת תירץ את כל קושיותיו של רבי משה סופר, על אתר נשתנו פניהם של שני הגדולים, רבי יעקב מליסא שחק מרוב התפעלות וחדוה, ואילו רבי משה סופר פרץ בבכי מאין הפוגות, נגשו כמה מן התלמידים ושאלוהו, היתכן וכי מאחר שנסתרה סתירתך אתה ממרר בבכי, קם רבי משה סופר עמד על רגליו ואמר: לא על פלפולי שנסתר בוכה אני כי אם מרוב התרגשות, עתה ראיתי במו

עיני, קדושתו של מורי חמי עד היכן מגעת, כי זאת עליכם לדעת את דעתי לא שינית, גם את פלפולו של התלמיד יכול אני לסתור בהינף יד, אולם אחוז התפעלות אני מכוחן של שתי קושיות, האחת, הרי אותו יעקב יוקב, קוטני וקוטנו של רבי יעקב מליסא עבות ממתניו, וכי הוא מבין דבר בסיג ושיח שלנו. הקושיא השנית, אף אם נניח ונאמר כי התלמיד המשמש אכן גאון גדול הוא ברם לא היה נוכח כאן ברוב הזמן, מהיכן ידע מה לענות, התלמידים שנוכחים כאן ששמעו כל מילה, בקושי רב יוכלו לחזור על דברנו, אין זאת הסביר ר' משה סופר אלא כי ברוב קדושתו הנשגבה של מורי חותני הכניס מילים בפיו של התלמיד, ובטוחני כי לוא היה פונה חותני אל האבן בקיר וגוזר עליה לדבר, היתה אף האבן הדוממת פוצה פה ומתרצת את כל קושיותי, מעתה הלא תבינו מדוע ועל מה בכיתי, כי עתה ראיתי מדריגתו הנוראה של מורי חותני, ומגודל התרגשותי נפתחו בשתי עיני כמין שתי מרזבים מקלחים בקילוחין של דמע.

אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה, וכל מי שעוסק בתורה הרי הוא מתעלה, שנאמר וממתנה נחליאל ומנחליאל במות

אמר רבי יהושע בן לוי, (אבות ו' ג') בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה, שכל מי שאינו עוסק בתורה תדיר נקרא נוזף, שנאמר (משלי יא' כב') נזם זהב באף חזיר, אשה יפה וסרת טעם, ואומר והלוחות מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים חרות על הלוחות, אל תקרי חרות אלא חירות שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה, וכל מי שעוסק בתורה הרי הוא מתעלה, שנאמר (במדבר א' יט') וממתנה נחליאל ומנחליאל במות.

מדרש שמואל: ראוי להבין דכיון שבת קול זו, באה להתרות לבני אדם שיעסקו בתורה תדיר, היה ראוי שישמעו אותה כל העולם, לכן אפשר לומר שהענין הוא דרך משל, לפי שהתורה ניתנה בהר חורב שהוא הר סיני ושם נשבעו כל ישראל לעסוק בה יומם ולילה, אם כן כשישראל אינם עוסקים בתורה צריך שיחשוב האדם כאלו הר חורב בעצמו, מכריז ואומר אוי להם לבריות מעלבונה של תורה והעלבון הוא זה שכיון שהתורה מאז היתה משתעשעת לפנינו יתברך וכמו שאמר הכתוב (משלי ח' ל') ואהיה אצלו אמון, וגם המלאכים התאוו אותה ואמרו (תהלים ח' ב') תנה הודך על השמים, והשם יתברך נתנה לבני אדם והשליך משמים ארץ (איכה ב' א) את תפארתה ויסירה מגבירה בהיותה חלק לבן אדם ילוד אשה, וכל זה העלבון התורה סובלת אותו כאשר בני אדם עוסקים בה כי כן היה רצון קונה, אמנם כאשר יתבטלו ממנו ויניחו אותה בקרן זזית בודאי כי אז (ישעיה כ"ו י"ז) תחיל תזעק בחבליה ואז ה' יתברך יתבע

עלבונה מבני אדם, וביאר את רעתם ואמר שכל מי שאינו עוסק בתורה תדיר נקרא נוף מנודה ומובדל ממנו יתברך, והביא ראיה מן הפסוק דקאמר (משלי י"א כ"ב) נזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם, כלומר דומה אשה יפה וסרת טעם אל נזם הזהב באף החזיר דכמו שזנזם הזהב הוא בעצמו דבר חשוב ובהיותו מונח באף החזיר הוא ממאסו באשפה, כן האשה היפה וסרת טעם. והיא משל ודמיון אל נשמת האדם אשר היא מסטרא דקדושה שנקראת אשה יפה, והשמייענו שאפילו שתהיה יפה ונעימה במעשיה בקיום המצות, אם היא סרת טעם - כלומר שסרה מללמוד טעמי התורה הרי זה נקרא נוף ומאוס. והטעם לזה ברור כי אינו דומה מי שמקיים את המצות בהיותו יודע טעמה סודה ושרשה, למי שמקיים אותה מצות אנשים מלומדה.

וביאר עוד רעה אחרת שנמשך לבריות מעלבונה של תורה, והוא עול הגלות ושעבוד מלכיות וזה שכתוב, והלוחות מעשה אלהים המה והמכתב מכתב אלהים, הוא ובהיות הכל מעשה אלהים על כן היה חרות על הלוחות, אל תקרא חרות אלא חירות אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה, והטעם כי לעולם סטרא אחרא, אתכפיין לסטרא דקדושה, ובהיות זה עוסק בדבר שהוא מעשה אלהים אין שום בריה יכולה לשלוט עליו וכל כוחות החיצונים אתכפיין ליה ולא גלו ישראל אלא על עלבונה של תורה דכתיב על מה אבדה הארץ (ירמיה ט' יא) על עזבם את תורת, ואמר שכל מי שעוסק בתורה הרי זה מתעלה, שנאמר (במדבר כא' יט) וממתנה נחליאל ומנחליאל במות, כלומר האדם אשר הוא עוסק בתורה אשר היא מתנה נתונה מאתו יתברך כאשר יעסוק אדם באותה מתנה אז הוא נוחל לאל יתברך, והוא דבק בו ממש, ועליו הכתוב אומר (דברים ד' ד') ואתם הדבקים בה' אלהיכם, ואז כאשר נחל אל בהכרח הוא מתעלה, על כל ברואי מעלה ומטה, וזה שכתוב ומנחליאל במות, כלומר נחליאל נמשך לו שיעלה במות שיתעלה ויתרומם מעלה מעלה, ומה שכתב להם לבריות, להם - מיותרת, ואפשר שיובן עם מה שאמרו חז"ל אם רואה אדם שישורין באים עליו, יפשפש במעשיו, פשפש ולא מצא יתלה בביטול תורה שצריך להבין, איך אמר פשפש ולא מצא, וכי יש אדם בעולם שאחר שפשפש לא ימצא, והרי אין אדם צדיק בארץ, אשר יעשה טוב ולא יחטא, ואפשר שיובן זה עם מה שאמרו חז"ל אין בעל הרחמים נפרע מן הנשמות תחלה אלא בתחלה בממונו אחר כך בבניו, ואחר כך בגופו.

מעשה נורא מהרמ"א

כך כתוב בספר הקהילה של קרקא עיר ואם בישראל, תלמידי חכמים וסתם עמך תינוקות של בית רבן ואמהות למשפחות מרובות ילדים נלקחו בעת הגזרה, ומגפה פרצה בעיר זו

החשובה, בדחיפות כינס הרמ"א את ראשי החברה קדישא והודיע להם שאין לקבור שום איש, עד שיטלו רשות ממנו. גזרה זו כללה את הנפטרים עד עתה ולהבא, וכל נפטר יביאו לחצר בית הכנסת הגדול, לאחר שהובאו כל הנפטרים הופיע הרמ"א בעצמו לחצר בית הכנסת שמשויו הופיעו בעקבותיו, מסירים הכסויים מעל פני המתים כל אחד נבדק על ידי הרב וכוסה חזרה, עד שעצר לפתע ליד אחד הנפטרים וציוה לאנשי חברה קדישא לסובב עמו את כל העיר ערום ועריה כאילו על מנת לביישו, לאחר מכן נתן הוראה הרמ"א לאנשי חברה קדישא להזדרז ולקבור מיד את כל הנפטרים, אחרי יומים נעצרה המגפה לגמרי, ולא נסתלק איש מבני הקהילה יותר.

זה כמה שבועות שבעלי נעלם, טענה האשה לפני בית דינו של הרמ"א לאחר בירור מעמיק, עמדו הדיינים לומר לה אין היתר לעגינותך, אך מה הופתעו לשמוע את הרמ"א אומר לה מותר לך להינשא, אמנם הם הסכימו שרוח הקדש הופיעה בבית מדרשו של הרמ"א, אך לא בשמים היא, ואין מתירים אשה להנשא אלא על פי פסק הש"ע, אך הרמ"א היה מוכן לכך והזמין את שני שמשו לכא ולהעיד, האם זכור לכם שם אדם פלוני, והאם ידוע לכם מה עלה בגורלו, שאלם הרמ"א, בית הדין גבה מהם עדות, שראו אותו באחד הלילות נופל מולם ומת מחוץ לעירם בבית נטוש, אחר שזיהו אותו בבירור, קברו אותו על פי שני עדים יקום דבר, נתקבלה עדותם כדין והותרה האשה מעגינותא, חברי בית הדין העתירו לפני הרמ"א שיגלה להם, מה היה באותו מקום ומדוע הסתיר הרמ"א הענין, נענה להם הרמ"א וגיילה את הדברים, זכור לכם בודאי את המגיפה שאכלה בנו לא מזמן, באותו ערב הגיע אלי בחלום, אותו האיש שהורתי לביישו ברבים, על ידי שסובבו אותו בחוצות העיר, מיד אחרי שנקברתי אמר לי בחלום אותו נפטר, החל דיני בבית דין של מעלה, ויצאתי זכאי בדיני וראוי הייתי להשלח לגן עדן, אלא שכאן עצרו אותי עד שאברר אתך על מה נענשתי בבזיון כזה לפני קבורתי, איזה חטא ותביעה יש עלי, מה שאינו ידוע למעלה. ידעתי גם ידעתי שאין שום חטא בא על ידך בטחתי בכ שתהיה מזומן לחיי העולם הבא, אמר הרמ"א לנפטר בחלומי, דוקא בראותי שאיש צדיק וישר אתה בחרתי בכ כנפטר שנאלץ לשוב, רציתי לכפות עליך שתגיע אלי כדי לשאול, ואכן הגעת, כדי למסור לי על מה ולמה נענשים אנשי העיר במגיפה הנוראה הזאת, בית אחד יש בסוף העיר, הנעשים בו מעשה נבלה, ועלתה חטאתם לפני המקום כאנשי סדום ועמורה, ומהם פרצה המגיפה, אמר הנפטר להרמ"א, והרמ"א בקש סליחתו על שהטריחו. המומים מן התגליות הנסערות הקשיבו חברי בית הדין לגילוי הרמ"א, מיד נגשתי לאותו בית בקצה העיר ממשיך הרמ"א על פי התאור שקבלתי, יחד עם שני השמשים שלי, תיכף שדפקנו בדלת הבית, יצא

בן הבליעל לקראתנו, תזוית אחזתו, לרגע נרעד כל גופו בעווית כאב, לא עבר רגע, והאיש נפל ארצה, ומת, הזדרזנו לקברו במהרה ליד ביתו, לבל יודע מכך, לחסוך סבל ושאלות מיותרות לכולנו, ומיני אז נעצרה המגפה.

אדם המשתדל להביא טרף לביתו צריך שבשום אופן לא יבטל מקביעות שלו בתורה

המאמין לא יעלה על דעתו להפסיד תפילה בציבור או לבטל מתורתו לצורך עסקיו, שהרי כל יגיעתו אינה אלא כי כן ציווה המלך, ומדוע יבטל מחמתם תורה ותפילה המחויב בה גם כן. וכבר אמר הגה"ק ה'חזון איש' זי"ע לבאר עד היכן חובת ההשתדלות, במשל למי שתוקע מסמר בכותל, כל זמן שהמסמר נכנס לעובי הקיר, ממשיכים להכות בו לתקעו עמוק יותר, אמנם ברגע שרואים שהמסמר הולך ומתעקם, מפסיקים מלהכות בו, כי אז תגדל 'עקמומיתו', כך הוא בענין ההשתדלות, על האדם לעסוק ולהביא טרף לביתו, עד - שרואה שהדבר מעקמו ומסיטו, אף רק במעט מדרכי התורה, כגון שעוסק בה על חשבון 'קביעת עיתים' או 'תפילה בציבור', או אז יחדול מהשתדלותו זו.

ברגע אחד האדם יכול להציל את חייו אפי' שכל ימיו היה בעוונות

פעם נענה הרה"ק מראדאשיץ זי"ע בבקרו של יום, הבה נקבל פניו של האורח הרם והנישא אשר בא אלינו זה לראשונה, ושוב לעולם לא יחזור... ואם תרצו לדעת מי הוא זה ואיזה הוא, הלא הוא 'האי יומא', כי יום הזה שאנו עומדים בו לא היה ולא יהיה יותר. וכל חד וחד מה שתפס בזה היום (תורה ומעשים טובים) ישאר בידו.

בחובת הלכבות (שער התשובה פרק י) כתב, משל שהמשילו הקדמונים, לאדם שהיו בידו מטבעות כסף, והיה צריך לעבור בנהר גדול, התחיל האיש להשליך מטבעותיו לתוכי הנהר, כי חשב שכך יעלה בידו לסתום את הנהר, אמנם אחר שכבר השליך את כל המטבעות לבד מאחת שנשארה בידו, וראה כי עדיין מים רבים ועמוקים לפניו - ואין בידו לעבור את הנהר ולהגיע למחוז חפצו, אמר למלח (מנהיג ספינות) אחד שעבר שם עם ספינתו - קח נא ממני מטבע זו אשר בידי, והעבירני בספינתך אל עבר הנהר. עשה המלח כדבריו, והביאו למחוז חפצו תמורת המטבע האחרונה שנשארה בידו.

ומכאן נלמד "חכם" זה זכה להציל את עצמו ב'הזדמנות' אחרונה שנקלעה בידו, ואף אחר שנהג כ'שוטה גמור' המאבד כל מה שנותנים לו, מ"מ 'בשעתא חדא ורגעא חדא' תפס והציל

עצמו... מכאן ילמד כל אדם שלא לומר הן אבדתי גם אבדתי את כל ימי ושנותי ב'שטויות והבלים' ברחוק מזרח ממערב מ'עבודת הבורא'... מה אעשה עתה... כי אדרבה 'בשעתא חדא ורגעא חדא' במטבע האחרון ישכור אניה להפליג בלב ים ויגיע בס"ד למטרתו ולמחוז חפצו לתכלית הטוב.

אדם אין פרנסה סימן שאין בו תורה

הנה אמרו חז"ל (אבות ג, יז) 'אם אין קמח אין תורה', ומבאר האור החיים הקדוש (ריש בחקותי) אם 'אין קמח' שחסר לאדם שפע הפרנסה הרי"ז סימן ש'אין תורה' - שאינו עוסק בתורה.

מוסיף ה'דברי ישראל' בדברי המשנה 'אם אין קמח אין תורה אם אין תורה אין קמח' - ומי קודם למי, תשובתו, כי כל איש לפי דרגתו - המון העם ישכימו בבוקר ויאמרו תחילה 'אם אין קמח אין תורה', תחילה נפנה לעסקינו, נמלא אסמינו ב'קמח' ואח"כ נעסוק בתורה. לעומתם דרך עובדי ה' היא, מתחילה יאמרו אם אין תורה... ורק אח"כ יפנו לעסוק במשא ומתן, וזהו 'אם בחוקתי תלכו' שתעסוק תחילה בחק שלי שהיא התורה, אז ונתתי גשמיכם בעיתם.

מעשה נורא שבזכות קביעת עיתים לתורה ניצול ממוזות

מעשה ביהודי שעשה תורתו קבע ומלאכתו עראי, ואע"פ שנאלץ לעסוק ביגיע כפיו במשך רוב שעות היום כדי לכלכל את בני ביתו, קבע עתים לתורה והשתתף בשיעור גמרא מדי יום ביומו, 'שיעור' זה היה אצלו חק ולא יעבור, מעולם לא החסיר אפילו פעם אחת מלהשתתף ב'שיעור'. ויהי היום, ואחיו היחיד עמד להכניס את בנו תחת החופה בשעה טובה ומוצלחת, כשמקום עריכת הנישואין הוקבע לעיר אחרת. לרוב קרבת האחים הוכרח היהודי להופיע בחתונת בן אחיו מ'קבלת הפנים' עד אחר השבע ברכות לאחר הסעודה. אך דא עקא כי נשאלה השאלה 'תורה מה תהא עליה' הרי לשם הופעתו כבוד ב'חופה' יצטרך היהודי להחסיר באותו יום מהשיעור הקבוע... ככובד ראש ניגש אל ה'מגיד שיעור' ושאלו כגון דא מה עלי לעשות - שיפקד מקומי בשיעור או בחופת בן אחי. חשב המג"ש, ולאחר נענה, איעצך כדי שתוכל לקיים שניהם, יש ברשותי קלטת בו הוקלת ה'שיעור' מהמחזור הקודם בדף שנלמד כאן למחר, אתן לך את הקלטת, ושמע אותו בדרך נסיעתך לחתונה, ונמצאת מקיים 'ובלכתך בדרך' בהידור רב, ויצאת ידי שניהם' - את שיעור התורה לא החסרת, ומהחתונה לא נפקד מקומך. ותרב שמחת היהודי כי כבר אמרו הקדמונים 'אין שמחה כהתרת הספיקות'.

למחרת היום בעת הצהריים נכנס היהודי עם כל בני משפחתו לרכבו, והחל בנסיעה לקראת החתונה הגדולה, וגם החל לשמוע את שיעורו הקבוע בגמרא. תחילת הדרך עברה עליהם מתוך 'דברי תורה' בהתרוממות הרוח, אך לא עבר זמן רב ומצא האיש את עצמו נוסע לאחורי 'משאית' גדולה אשר לאחוריה התנוסס 'לוח' - זהירות מטען חריג וכבד לפניך והחלו 'זוחלים' על הכביש במקום 'נסיעה' על הדרך. והנה, יושבי הרכב הביטו ב'שעון' וראו כי לפי 'נסיעה' - זחילה' כזאת יגיעו לחתונתם במוצאי החתונה, בלית ברירה החליט הלה לעקוף בדרכו את ה'זוחל' הלז על ידי נסיעה לכמה רגעים בכביש המוביל לכיוון ההפוך מכיוון נסיעתם (בפס ישר ולא מקוטע המתיר לעקוף). למותר לציין, שאיסור גמור לנהוג כן, וחמירא סכנתא מאיסורא, אך אין דנים את האדם בשעת דוחק ולחץ, ואכן, בדק את הדרך הנגדית וראה כי ריקה היא מכל מיני כלי רכב, וכבר החל לסובב את הרכב להיכנס לאותו 'נתיב' הנגדי, ולפתע נשמע באזנו קול בוקע ועולה ואזעקה גדולה מתוך רכבם של שוטרים, מיד חזר למקומו הראשון, ותיכף נגלה לפניו מראה מחריד כי מצד הנגדי נסעה עוד משאית במהירות עצומה שאילולי היה נשאר על אותו נתיב עוד רגע קט היו כל בני המשפחה עולים למנוחתם בגן עדן... כראותו את ה'נס' הגדול הודה לה' על כל חסדיו, ושמח בלבו על חייו שניצלו, ואף כבר היה מוכן לשלם לשוטרים כל קנס אשר יושת עליו. אמנם כאשר התעשת והמתין לשוטרים שיתנו לו קנס כדין העובר על החוק לא מצא אותם כלל, ואף לאחר חקירות ובדיקות לא ראה כל זכר לשוטרים, והיה תמה ומתפלא איך יתכן כדבר הזה, הרי להדיא שמע קול תרועה הבוקע מרכבם של השוטרים, ואיך נעלמו כהרף עין. הדבר היה בפניו כחידה סתומה, אבל מה יעשה, וכי ידלוק אחרי השוטרים 'הרואים ואינם נראים' לשלם קנסות...

אדהכי והכי נטתה המשאית מהדרך ופינתה עברו מקום ליסע ברווח, וב"ה הגיע למקום החתונה בעוד היום גדול... אחר הדברים האלה, עשו את דרכם לחזור לביתם. על אם הדרך החליט האברך ל'חזור' על תלמודו והדליק שוב את הקלטת, ויהי בהגיעו לאותו חלק ששמע בצהרי היום את 'קול השפר' של השוטרים שמע שוב את הקול בוקע ועולה. או אז הבין שבאמת לא היה שם שום שוטר, ורק לפני כמה וכמה שנים כשמסר המג"ש את 'שיעורו' עבר וחלף שם שוטר שמיהר לדרכו והשמיע את קולו ברמה, וקול זה שב להישמע היום כשנקלע ל'סכנה' על אם הדרך כשמיהר לחתונתו. נמצא שהקב"ה הזמין את הצלתו מבעוד מועד, ובזכות שמירתו על קביעת העיתים נודמנה הצלה זו לפתחו, כי מוצאי מצא חיים (משלי ח, לה).

"אם בַּחֲקָתִי תִלְכוּ" (כו, ג)

כוחות הנשמה שתתרחב ותתחזק בכל יום

בחקתי תלכו, שהאדם נקרא מהלך. כמו הגוף הגשמי שהולך וגדל ומתחזק, כן צריכים בני ישראל להיות תהלוכות שלהם רשימה של תורה ומצות, החיות שברמ"ח אברים ושס"ה גידים, כוחות הנשמה שתתרחב ותתחזק בכל יום, כי הנה הקב"ה מחדש בטובו בכל יום מעשה בראשית, וכח הנשמה מקבלת חיות חדשה בכל יום.

אם אדם אנוס ואינו יכול ללמוד אבל דעתו על התורה עדין אפשר שיבין ויחדש חידושים ויוליד פירות טובים

החיי אדם זצ"ל בהקדמה לספרו "חכמת אדם" כותב: ודע לך אחי, כי לימוד התורה היא פעולת הנפש ותולדותיה, וכמו שאמרו זכרונם לברכה על האשה, שאם אין דעתה להינשא וישבה עשר שנים בלא בעל, לא תלד עוד. ואם דעתה להינשא לאיש אף שישבה שנים הרבה בלא בעל אעפ"כ נשאר כח הלידה בנפשה, וכאשר נישאת - תלד.

כך האישי הישראלי אם יעזוב את התורה ויטיאש ממנה אזי גם היא מרחקת ממנו, ולא נשאר בנפשו עוד כוח הלידה, אבל אם אין דעתו לעזובה, רק מחמת אונס אי אפשר לו ללמוד ולדבוק בה, ח"ו שתתרחק ממנו, רק שתשב באלמנותה ומצפה להינשא עוד אליו ונשאר הכוח בנפש, ויכול להוליד בה ולחדש חידושים.

ממשיך ה"חיי אדם" - "כך אומר אני על עצמי, הגם שנסעתי למרחקים והייתי סוחר, אף חכמתי עמדה לי, כי בנסיעתי בדרך דעתי עליה, ובישיבתי בחנות דעתי עליה, ותיתי לי שאפילו בשעת משא ומתן פעמים הרבה היה דעתי עליה בהרהור פירוש או קושיה." עכ"ד.

גם כשיושן נחשב לו שעוסק בתורה

מִרְן הַחֲפִץ חַיִּים זצ"ל אומר: איתא בגמרא (מכות י). שמלאך המוות לא יכול היה להתקרב אל רב חסדא היות ולא פסק פומיה מגירסא.

וקשה, וכי רב חסדא לא ישן, וכי רב חסדא לא אכל, ומה עם שאר צרכי האדם?

אלא שהתירוץ הוא פשוט: כשרב חסדא אכל הוא כיוון רק שיהיה לו כח ללמוד תורה, ובכל מעשיו כיוון רק לתורה, לפיכך היו כל מעשיו של רב חסדא נחשבות כמו לימוד תורה.

חובל עול של סנחריב, מפני שמן של חזקיהו, שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות

איתא בסנהדרין (צד') על הכתוב, וחובל עול מפני שמן (ישעיה י' כז') וזה לשונו: אמר רבי יצחק נפחא, חובל עול של סנחריב, מפני שמן של חזקיהו, שהיה דולק בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, מה עשה נעץ חרב על פתח בית המדרש, ואמר כל מי שאינו עוסק בתורה, ידקר בחרב זו. וקשה שלא מצינו כתוב בשום מקום שמי שאינו עוסק בתורה יומת, ומה שאמרו במסכת פסחים (מט' ב') עם הארץ מותר לנוחרו ביום הכפורים שחל להיות בשבת, ורבי יוחנן אמר עם הארץ מותר לקרעו כדג ומגבו, הוא הכל רק על דרך גזמא והפלגה, להראות גנותן של עמי הארץ שאינם נחשבים למאומה, אבל להרגן באמת, בודאי הוא אסור, ואיך גזר חזקיה, על מי שאינו עוסק בתורה שידקר בחרב.

והמהרש"א זצ"ל בחידושי אגדות שם כתב שהכוונה היא, לפי שעכו"ם העוסק בתורה חייב מיתה, וזה שאינו עוסק בתורה, עושה עצמו כעכו"ם, לכן דין מיתתו הוא בחרב, כדין בן נח שמיתתו בסייף, לא כדין ישראל שמיתתו בארבע מיתות בית דין.

ואמר הרב, דבאמת לא גזר חזקיה מיתה על מי שאינו עוסק בתורה, רק רצה לזרו את ישראל על עסק התורה, משום דסנחריב כבש אז את כל העולם, וגם ביהודה לחם וכבש הרבה ערים בצורות, וחזקיה בטח בה' אלהי ישראל, שבזכות התורה יצילם מידו, לזאת נעץ חרב על פתח בית המדרש, ואמר תדעו דכל מי שאינו עוסק בתורה, ידקר בחרב זו חלילה - היא חרב סנחריב שמתהפך עתה על פני כל הארץ, אבל מי שיעסוק בתורה בודאי יצילנו ה', וכן היה שכולם שמעו לו, ועסקו בתורה, כמו שכתוב שבדקו מדן ועד באר שבע ולא מצאו עם הארץ, לזאת עשה להם הקב"ה נס, וחובל עול מפני שמן, אבל זאת לא עלה בדעת חזקיה מעולם להרוג כל מי שאינו עוסק בתורה. וזו כוונת הפסוק וחרב לא תעבור בארצכם כי התורה מצילה מן החרב.

בשנות גלותו של הגר"א יצא לישע עמו

פעם אחת עבר הגר"א סמוך לארמונו של פריץ מאותם הפריצים התקיפים, שהיו נוהגים להתעלל ביהודים הנתונים לשלטונם. אותו פריץ שראה לפניו יהודי, עטוף בטלית ומעוטר בתפילין, מקלו בידו ותרמילו על שכמו, שיגר את עוזרו להביאו לפניו. פתח פיך בשירת מה יפית נתן עליו הפריץ בקולו. בו ברגע שהגר"א נענה לו ופתח בשירה, החל הפריץ להשתולל

בכל כוחו, ואף למעלה מכוח אנוש, ותוך כמה דקות נפל ארצה אין אונים, לאחר שחזרה אליו רוחו החל הפריץ להתחנן לפני הגר"א לסלוח לו והלה נענה לו, הבטיח הפריץ להתייחס כראוי ליהודים וקיים הבטחתו, ואת יחסו הטוב הוריש גם ליורשי אחוזתו אחריו.

בזכות תפילתו של הגר"א נפלו קבוצת פורעים מהגשר למות ומבעו בים

בשעת חלוקת פולין השתלטה אנדרלמוסיה בוילנא. איכרים פורעים שונאי ישראל, ניסו לנצל את המצב לפרוע פרעות בישראל, נטלו גרזנים וכלי משחית אחרים, והחלו לעלות על הגשר המוביל לרובע היהודי בוילנא, הגר"א שנמצא אותה שעה בקלויז ניגש לחלון ומשראה את קבוצת הפורעים, פתח בתפילה, שומר ישראל שמור שארית ישראל, בו ברגע התמוטט הגשר ונפל למים, פורעים מרובים טבעו בנהר, ויתרם נפוצו לכל עבר, ולא היה פגע בבית ישראל.

בו ברגע קרא הגר"א בטל בטל. כדור התותח נתקע בעובי הגג והאש נפסקה

אחד המאורעות המופלאים בהם נתגלה כחו של הקב"ה לעין כל, אירע בתמוז תקנ"ד כארבע שנים לפני פטירת הגר"א, כאשר חילות הרוסים צרו על העיר ופתחו עליה באש. רבים מתושביה היהודים של וילנא נפלו באש חיל המצור, וביום אחד בלבד נמנו שלושים חללים יהודים.

כשלושים יום ארך המצור הרוסי על וילנא, וביום השלושים למצור, היה זה בחמשה עשר באב, החליטו הצבאות הרוסים לפתוח בהרעשה כבדה ביריות תותח, כדי להבקיע להם דרך לכבוש את העיר. משהבחינו ראשי קהילת וילנא בסכנה המאיימת עליהם, קראו עצרה, ובעצם הקרבות המתנהלים על העיר, התכנסו כל בני הקהילה לאמירת פרקי תהלים בבית הכנסת הגדול הם נשיהם ובניהם, נקבצו כלם אל בית הכנסת הגדול, בכני תפילה ותחנונים, ויעל הגאון רבנו אליהו אל ארון הקדש, ופתח אותו, והחל לומר את המזמור יענך ה' ביום צרה. לפתע נשמע קול רעם, וכדור התותח עבר בשריקה ופגע בגג בית הכנסת הגדול שעדת וילנא נאספו אליו, לב כל העם יצא מפחד, ובו ברגע קרא הגר"א בטל בטל. כדור התותח נתקע בעובי הגג והאש נפסקה. הכובשים נכנסו לעיר בתופים ובצלצלים, ותהי הרוחה, לאחר שהרוסים כבשו את העיר נודע שאחד מאצילי פולין שהתגורר בוילנא לא נתן להחריב את העיר וכל אשר בה. ועל כן ציוה לפתוח את שעריה לפני חיל רוסיה, והיה זה, בשעה שבני קהילת וילנא התכנסו לבית הכנסת להתחנן על שלומם. זכר לתפילתו של הגר"א נשאר לדורות, ועד השואה היה

תקוע בגג בית הכנסת הגדול אותו כדור תותח, לנס לעיני כל הרואים, ולאות וזכרון לדורות עולם.

עיקר המצוה היא שהאדם יהיה יגע בתורה ויתבונן וידרוש אחר כל דבר היטב הדק

פירש רש"י שתהיו עמלים בתורה, הנה כתב הט"ז שאנו מברכים לעסוק בדברי תורה ולא ללמוד תורה, כי עיקר המצוה היא שהאדם יהיה יגע בתורה ויתבונן וידרוש אחר כל דבר היטב הדק, וזו כוונתו שתהיו עמלים בתורה, כי לא יגעת ומצאת אל תאמן, ולא די כשלפעמים יגע עצמו אלא שצריך ללמוד בתמידות, ובתורתו יהגה יומם ולילה. וזה נכלל במה שאמר תלכו שילך בה תמיד בלי הפסקה וילך ממדריגה למדריגה.

ואמרת לפרש פסוק משלי (ב' ג') אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא, כמו שאוהב כסף לא ישבע כסף (קהלת ה' ט'), כן בתורה אוהב תורה לא ישבע תורה, ולא יאמר הרבה למדתי ודי לי, ולא יאמר הרבה למדתי אלך ואלמד חכמות אחרות, אלא ללכת בהם תמיד, ויהי אצלו כמו טבע אדם שלא ישבע כסף, והנה אמרו חז"ל (משלי טו' טו') טוב לב משתה תמיד אלו בעלי המשנה, שנחת ינחלו בלימודם שאין בהם יגיעה כל כך, וכל ימי עני רעים אלו בעלי גמרא, שיגיעים תמיד וחיים בצער, פעם נתקשה לו זה ופעם זה, ונפשו עמלה תמיד וזה שכתוב וכמטמונים תחפשנה, שתחפש אחר התורה כחופש מטמונים דברים הצפונים, שיגע הרבה עד ימצא המטמון הצפון בעיניו. כן תבקש התורה ותגלה צפונותיה ביגיעה, וכמו שתחפש אחר מטמונים תמיד בלי הפסק, כי לא ישבע נפשו ולא ישבות מלבקש אותה, ואם כן תבקשנה אז תבין יראת ה' ודעת אלהים תמצא, כי ה' יתן חכמה, הכונה שאחר כל יגיעות שיגע אדם מכל מקום צריך לעזר אלהי שיפתח לבבו ויאיר עיניו, כמו שאמרו חז"ל (נדה ע' ב') מה יעשה אדם ויחכם הרבה, ירבה ביישיבה, הרבה עשו ולא עלתה בידם, אלא יתפלל למי שהחכמה שלו, דכתיב (משלי ב' ו') כי ה' יתן חכמה, והא בלא הא לא סגי, כן לעולם אחר כל יגיעות שיגע לא יהיה רק כמוצא מציאה שלא עמל ולא יגע בו ובפתאום מצאה, כן הדבר הזה כל היגיעות לא יועילו אם ה' לא ימציא לו מציאה ויאיר עיניו בפתע פתאום, לכן אמר ודעת קדושים תמצא, שלא יהיה אצלך רק מציאה ושלך הוא רק תדע כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה ולא משלך הוא.

ההבדל בין מלאך לצדיק

רבי יונתן אייבשיץ זצ"ל פירש ההבדל בין מלאך לצדיק שמלאך עומד במדרגתו שהוא יודע ומבין עבודתו ודי לו בכך, אבל צדיקים, צו ה' להם הוא כחוק סתום והם מהלכים

ומתעמקים לקרב הדברים להשגתם לכוון יותר לאמיתה של תורה, וזהו שנאמר אם בחקתי תלכו דכיון שעבודתם היא כחוק ואינה מובנת לפיכך הם מהלכים להבינה לרדת לעמקה להתקרב יותר לה', ובעבודה זו זוכים לכל הברכות האמורות בפרשה.

רמז יפה בתיבות א"ם בחקת"י

בספר מנחת שמואל כתב א"ם ר"ת אומות מקשים, איה מלככם, אנחנו משיבים, אבינו מלכנו. אבל מלככם, אינו מלך, אלא ממזר, ותיבת בחקת"י ר"ת במיתה חמורה קטלוהו תלוהו יתיה.

"אם בחקותי תלכו" - ללמדנו, שהגאולה תבוא לישראל, על ידי לימוד התורה ושמירת המצוות

אם בחקותי: במלה "אם" מרומזות כל הגאולות והגואלים שהיו ועתידים להיות לישראל.

בגלות מצרים: אהרון משה.

בגלות פרס: אסתר מרדכי.

בגאולה העתידה: אליהו משיח.

זה שאומרים בהלל "אם" הבנים שמחה, שנזכה בקרוב לשמוח בביאת גואל צדק במהרה בימינו. ורמזה התורה את גאולתינו בפסוק זה: "אם בחקותי תלכו" – ללמדנו, שהגאולה תבוא לישראל, על ידי לימוד התורה ושמירת המצוות.

מאן דעביד פיקודי אורייתא ואזיל באורחוי, אמר קודשא בריך הוא כאילו עשאני

אם בחקתי תלכו דא תורה שבעל פה, ואת משפטי תשמרו, דא תורה שבכתב, ודא הוא כללא דשמא קדישא. ועשיתם אותם, מאי ועשיתם אותם, כיון דאמר תלכו ותשמרו אמאי ועשיתם, אלא מאן דעביד פיקודי אורייתא ואזיל באורחוי, כביכול כאילו עביד ליה לעילא. אמר קודשא בריך הוא כאילו עשאני. ואוקמוה. ועל דא ועשיתם אותם. ועשיתם אתם כתיב. ודאי והואיל ומתערי עלייכו לאתחברא שמא קדישא כדקא יאות. ועשיתם אתם ודאי.

"אם בַּחֲקָתִי תֵּלְכוּ וְאֵת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְנָתַתִּי גִשְׁמִיכֶם בְּעֵתָם וְנָתַתִּי הָאָרֶץ יְבוּלָה וְעֵץ הַשָּׂדֶה יִתֵּן פְּרִי" (כו, ג-ד)

בימי שמעון בן שטח ושלומציון המלכה שהיו גשמים יורדים בלילי שבתות עד שנעשו חטין ככליות ושעורים כגלעיני זתים ועדשים כתרי זהב

אמר רבי אבהו פעם אחת עברתי לפני בית הכנסת בלוד ושמעתי את קולו של רבי שמואל בר נחמני שדורש - בשעה שיישראל עושין רצונו של הקב"ה הוא פוקד את הארץ פקידה אחת שנאמר פקדת הארץ ותשוקקיה (תהלים ס"ה י') ופעמים שהוא עושה בזכות איש אחד, בזכות עשב אחד, בזכות שדה אחת ושלשתן בפסוק אחד שנאמר שאלו מה' מטר בעת מלקוש ה' עושה חזיזים ומטר וגשם יתן להם לאיש עשב בשדה (איוב לו' ו').

"בעתם", מעשה בימי הורדוס שהיו גשמים יורדים בלילות ובשחרית זרחה החמה ונשבה הרוח ונתנגבה הארץ, והפועלין יורדין למלאכתן ויודעין שמעשיהם לשם שמים, מעשה בימי שמעון בן שטח ושלומציון המלכה שהיו גשמים יורדים בלילי שבתות עד שנעשו חטין ככליות ושעורים כגלעיני זתים ועדשים כתרי זהב, וצברו מהן חכמים לדורות הבאים להודיע כמה חטא גורם, לקיים מה שנאמר עונותיכם הטו אלה וחטאתכם מנעו הטוב מכם (ירמיה ה' כ"ה), ופניתי אליכם, פונה אני אליכם לקבל תפילתכם, וכן דוד אומר למה ה' תעמוד ברחוק (תהלים י' א'), אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבונו של עולם אף על פי שחטאתי לפניך, בבקשה מלפניך כשמתפללין לפניך ישראל הט אונך אל תפלתם, שנאמר אהבתי כי ישמע ה' את קולי תחנוני (תהלים קטז' א') אמר לה ומה בשעה שלא דרשוני עשיתי למען שמי, אם חוזרין בהם ובאין לפתחי ומרבים תפלה ותחנונים לפני, לא כל שכן שלא אעלים עיני משמוע תפלתם, ואתרצה להם ואחזור ואפנה אליהן, שנאמר ופניתי אליכם, וזו היא ששאל פלוספוס אחד את רבן גמליאל, אמר לו אתם אומרים שאלוהינו נפנה עלינו ומקבצנו מבין הגליות, אמר לו הין, אמר לו נביאים שנתנבאו לכם נביאי אמת היו או נביאי שקר, אמר לו נביאי אמת, אמר לו כתיב בצאנם ובקרבם ילכו לבקש את ה' ולא ימצאו חלץ מהם (הושע ה' ו'), כיון שחלץ אלהיכם היאך חוזר אליכם, אמר לו רבן גמליאל שוטה, כלך אצל דברי תורה ונגשה יבמתו אליו לעיני הזקנים וחלצה נעלו (דברים כה' ט'), אלו נאמר חלצו ממנו נעשו כיבמה שחלצה, ונאסרה עליו, עכשו שכתוב חלץ מהם נעשה כיבם שחלץ ליבמתו, ומותר לחזור עליה, מיד קבלה עליו פלוספוס והודה לרבן גמליאל.

ונתתי גשמיכם בעתם, כי יש לכל נפש מישראל שפע מיוחד

ונתתי גשמיכם בעתם, כי יש לכל נפש מישראל שפע מיוחד, וכמו כן יש בכל שעה שפע מיוחד, וכן לכל מקום, ועל ידי התורה יכולין להעלות ולדבק כל הדברים בשרשם, וזה גשמיכם המיוחד לכם בעתם המיוחד להשפע, וזה עיקר ההבטחה שבכח התורה נוכל להעלות הכל לשורש. ומה שהקשו המפרשים למה לא כתב שכר העולם הבא, הלא המשנה אומרת יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה, שעה אחת כשמעלין הכל לשורש האחדות, וכן רמז במדרש תנחומא, אם חרוצים ימיו, חוקיו עשית ולא יעבור, (איוב יד' ה') כששומרים שלא לעבור מדרך התורה זוכין להשיג מה שנחרץ ומיוחד מעולם (שפת אמת).

גשמכם ולא גשמי כל הארצות, שיהיה שובע בארץ ישראל ורעב בכל הארצות, והם באין ולוקחים מכם ומעשירים אתכם בכספים (ספרא)

בעתם - בשעה שאין דרך בני אדם לצאת, בלילי רביעיות ובליל שבתות, (רש"י), הנה דייקו חז"ל כאן על לשון שאמר גשמיכם לומר שרק בארץ ישראל ירדו גשמים ויהיה שובע ולא בשאר ארצות, כדי שהארצות יבואו ליקח מהם ויעשירום, ואפשר להעמיס עוד כוונה במה שאמר גשמיכם, ולא אמר סתם ונתתי גשמים, היינו שהגשמים יהיו שלכם ובזכותיכם ולא בזכות הבהמות ובעלי החיים, וכמעשה המובא במדרש רבה אמור, באלכסנדר מוקדון שבא למדינת אפריקי, וראה שני בני אדם באים לדין לפני המלך, שהאחד קנה חורבה מחברו, וחפר ומצא בה אוצר, ורצה להחזיר את האוצר לחברו שמכר לו החורבה, וטען כי קנה רק את החורבה ולא את האוצר, וחברו טען נגדו, כשם שאתה מתיירא מעונש גזל כך גם אני מתיירא, ושדעתו היתה למכור החורבה וכל הנמצא בתוכה, והמלך עשה פשרה ביניהם שיתחתנו בנו של זה עם בתו של זה והאוצר יהיה לבניהם, ואלכסנדר תמה על פסק הדין זה, ואמר אם היה מזדמן דין זה במדינתו היו מסירים ראשו של זה ושל זה והאוצר היה ניתן לבית המלך, שאל אותו מלך אפריקי לאלכסנדר, אם החמה זורחת בארצו, ואם הגשמים יורדים שם וכשהשיב לו אלכסנדר שכן הוא אמר לו המלך שבודאי זריחת השמש וירידת הגשמים בארצו ומה שהארץ נותנת יכולה, כל זה בזכות הבהמות, משום ורחמיו על כל מעשיו (תהלים קמה' ט') וסיים שם במדרש הדא הוא דכתיב אדם ובהמה תושיע ה' (תהלים לו' ז') אדם בזכות בהמה, נמצא לפי זה דאפשר שירדו גשמים כסדרן והארץ תתן יכולה, רק בזכות הבהמות ובעלי החיים שמרחמים עליהם מן השמים ובני אדם ניזונים בזכותם, אולם כשירדו גשמים בעתם בלילי רביעיות ולילי שבתות הוא בזכות בני אדם וזהו גשמיכם בעתם.

"וְאָכַלְתֶּם לַחֲמֶכֶם לְשִׁבְעַ" (כו, ה)

אפילו אם האדם שבע יכול לאכול לחם לבדו מפני שהוא טעים מאד

אפשר דכל כך יהיה להם הלחם עשוי ומתוקן והעיקר שהארץ מוציאה החיטים טעימים ויפים וכל כך טעימים, כי אף האדם דכבר שבע יכול לאכול לחם לבדו, על דרך רווחא לבסומי שכח, וזה שאמר ואכלתם לחמכם לשובע, אף שתהיו שבעים, ועל דרך שפירשו מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני מלך, (בראשית מט' כ') ופסוק (דברים ח' ט'), אשר לא במסכנות תאכל בה לחם.

"וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רְעָה מִן הָאָרֶץ וְחָרַב לֹא תַעֲבֹר בְּאֶרְצְכֶם" (כו, ו)

מי זאת החיה הרעה

והשבתי חיה רעה מן הארץ זו אגרת בת מחלת וסיעתה דילה.

"וְנָתַתִּי שָׁלוֹם בְּאֶרֶץ" (כו, ז)

עשו גי' שלום הקב"ה יפיל וישפיל אותנו לארץ

אמרו חז"ל, עתיד השי"ת בזמן הגאולה להכניע ולהפיל את שר עשו ושבעים אומות העולם תחת יד ישראל, כמ"ש "והיו מלכים אומניך", וזהו ונתתי שלום בארץ, ר"ל כשהפיל והכניע את שר עשו שהוא כמספר - שלום בארץ, אז ושכתם לבטח בלי שום חטא, מכיון שאבדו המשטינים והמחטיאים, ועי"ז תהיו נקיים מחטא כמ"ש רז"ל לעתיד לבא מביא הקב"ה את היצה"ר ושוחטו בפני הרשעים ובפני הצדיקים.

"עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו"

מתפללים אנו בסוף תפילת י"ח ובסוף ברכת המזון: "עושה שלום במרומיו הוא יעשה שלום עלינו". עד כאן זה בסדר. אבל מדוע לתלות זאת בכך שהוא עושה שלום במרומיו? אבל דבר גדול צפון כאן, הסכיתו ושמעו - כך פתח הגה"צ רבי יעקב גלינסקי זצ"ל את דרשתו: כידוע, כל בריה שאין בה עצם אינה מתקיימת י"ב חודש. וסוג של זכוב יש, נושך כצרעה ושמו בקא, ואינו חי אפילו יממה! "אמר רב, לית בקא בר יומא", לא תמצא ממינו מי שהשלים יומו! הקשה רב פפא לאביי, והלא יש פתגם עממי: שבע שנים מרדה הבקית על בעלה, באמרה: ראית לאדם שמן שעלה מן הנהר ומצצת דמו, ולא הודעת לי?! אכלת לבד - תחיה לבדך! שבע שנות רוגו וניכור! ואיך אמרו שאינם חיים אלא יום אחד?

ענה לו: "בשנים שלהם" המדובר. "שבע שנים" שלהם, זו שעה וחצי, שעתיים (חולין נח:).

מדוע כללו פתגם זה בגמרא, וכי מפתגמיהם אנו חיים?

אבל דבר גדול השמיעונו, לקח נוקב כל כך - גברת בקא, טיפשה שכמותך! כל חיך כמה שעות - על מה את מבזבזת אותם? על ריב שטותי עם בעלך, האם אכל לבד או לא? חסרים לך בני אדם שתמצצי דמם?! על מה את רבה, ואת מי את מענישה! על מה את מבזבזת החיים הקצרים שלך!

הבקית טיפשה אבל אנו חיים שבעים שנה! אנו יכולים לבזבז את חיינו על מריבות טיפשיות...

אבל "עושה שלום במרומיו" - איך מסתכלים עלינו משם, ממרומים, מעולם הנצח -

האין חיינו קצרים בעיניהם יותר משקצרים בעינינו חיי משפחת בקא!?

האין הם נדים ומרחמים עלינו. (להתעדן באהבתך)

"וְרִדְפֹתֶם אֶת אִיְבֵיכֶם וְנָפְלוּ לְפָנֵיכֶם לְחָרֵב" (כו, ז)

כמו גלית שנפל על פניו לפני דוד

מה שאמר ונפלו לפניכם לחרב, ר"ל שיפלו על פניהם ממש, כמו גלית שנפל על פניו לפני דוד, כדי שלא יטרח לילך עוד שש אמות שהיה גבהו. כדי לחתוך ראש האויב.

"וְרִדְפוּ מִכֶּם חֲמֹשֶׁה מְאֹה וּמְאֹה מִכֶּם רִבְבָה יִרְדְּפוּ וְנָפְלוּ אִיְבֵיכֶם לְפָנֵיכֶם לְחָרֵב"

(כו, ח)

אם תעשו התורה איש אחד מכם ירדוף אלף

דוד הכה שמונה מאות חלל בפעם אחת (שמואל ב' כג' ח') אלף חסר מאתים, אמר לפניו רבונו של עולם למה אני חסר מאתים אמר לו דוד בני לא כן כתבתי בתורתך אף על פי שאין בכם דברי תורה אלא דרך ארץ ומקרא בלבד, ורדפו מכם חמשה מאה, אבל אם תעשו התורה איש אחד מכם ירדוף אלף, אבל אתה עשית רצוני ולא כל רצוני, רק בדבר אוריה החתי, לפיכך אתה חסר מאתים מכאן אמרו אם ראית תלמיד חכם שעשה עבירה ביום אל תהרהר אחריו בלילה שמא עשה תשובה שנאמר (תהלים קיט' עב') טוב לי תורת פיך, כשנתן הקב"ה המתנה הזאת לישראל ושרתה שכינה ביניהם נמצאו כל אוצרות הש"י וגנוזו וחדריו וכל מיני השפע ואצילות וברכה נמצאים בידי ישראל ומסר ביד ישראל כל המפתחות וכל אוצר ואוצר לפתוח

ולקבל כל שפע וברכה מאת השכינה וזהו שנאמר ונתתי משכני בתוכם והתהלכתי בתוכם והייתי לכם לאלהים.

עתה מובן כיצד יעקב אבינו ניצח את עשו שהיה עמו ארבע מאות איש

הביא בספר "מעשה רוקח" מסכת חגיגה (דף נ"ב) בענין יעקב כשבא עשו לקראתו היה מחנה עשו ארבע מאות כדכתיב והנה עשו בא ועמו ארבע מאות איש, ויעקב כל הנפשות שהיו עמו היו שבע עשרה, קטן וגדול כולם בלא פשע, ואין הפרש בין הילדים לגדולים, ואלו הן שבע עשרה נפשות שהיו עמו, יעקב וארבע נשיו ודינה הרי שש, ואחד עשר שבטים (שבנימין עדין לא נולד) הרי י"ז. וכנגד ארבע מאות של עשו היה צריך שיהיו עם יעקב לפחות עשרים, כמש"ה חמשה מאה. ויעקב בחכמתו חצה את הילדים לשני מחנות ששה במחנה הראשון ואחד עשר במחנה השני כמו שפי' הזוה"ק. ומה חשב יעקב, אמר מחנה ראשון יהיה בספק אולי יתגבר ח"ו עשו (ודרך המלחמה כך הוא שמעמידים מחנה מול מחנה ועשו גם כן חילק אנשיו לשני מחנות מאתים ומאתים) ומחנה שני של יעקב ודאי שמתגבר, של יעקב אחת עשרה נפשות ומחנה עשו מאתים, וז"ש אם יבוא עשו אל המחנה האחת והכהו כל מקום שאמר אם הוא בספק והיה המחנה הנשאר לפליטה. אבל קשה שיעקב הוא בחיר שבאבות כיצד הניח מחנה הראשון בספק סכנה. אלא בטח בזכות אבות הראשונים אברהם ויצחק אביו, זהו רמז וישם את השפחות ואת ילדיהן ראשונ"ה, וכתוב אם יבוא עשו אל המחנה האח"ת והכהו ר"ל המחנה שהיתה השכינה, ודאי והכהו - לעשו ולא ליעקב, האח"ת דהיינו מיוחדת מקום שכינה, והיה המחנה הנשאר לפליטה שברור שיש אחד עשר כנגד מאתים, כמ"ש התורה ורדפו מכם חמשה מאה ומאה מכם רבבה ירדפו ונפלו אויביכם לפניכם לחרב (דפח"ח).

"וְאֶכְלֶתֶם יִשְׁן נִוְשָׁן" (כו, י)

יש נשמות חדשות ויש נשמות ישנות

פירש רבנו האר"י זצ"ל דאמרו ז"ל אין בן דוד בא עד שיכלו כל הנשמות שבגוף, ואמרו בזהר פקודי, שמאז חרבן הבית לא יצאו נשמות חדשות, כי כל נשמות הבאות ישנות מתגלגלות ובאות עד יושלם תיקונם, ואז יבא משיח, ואחר כל יבואו נשמות חדשות וזה שנאמר וישן מפני חדש תוציאו, הן נשמות ישנות שיצאו לעולם טרם החדשות, ואחר שיושלמו בן דוד בא - ונתתי משכני בתוכם, ויבנה בית המקדש ואז יבואו נשמות חדשות, ומשום כך אמר ונתתי משכני בתוכם - בסוף, ואפשר לפי זה לרמוז כי תיבת נושן גימטריא נשמה ועוד יא' יתרים, רמז לסמני הקטרת שיושלם בחינת הברור, ואפשר לרמוז וישן מפני חדש ס"ת ישן.

"וַנְתַּתִּי מִשְׁכְּנִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא תִגְעַל נַפְשִׁי אֶתְכֶם" (כו, יא)

על כרחכם ושלא טובתכם ממליך אני מלכותי עליכם

ונתתי משכני בתוכם, זה בית המקדש, שלא תקניאוני ככתחלה שישדתי ובניתי והחברתי פעמים, אלא זה מקדש שאין בו נתישה לעולם שנאמר גדול יהיה כבוד הבית האחרון מן הראשון (חגי ב' ט'), והבאתי אותם בארץ אויביהם, זו מדה טובה לישראל, שלא יהו ישראל אומרים הואיל וגלינו לבין האומות נעשה כמעשיהם, אני איני מניחן, אלא מעמיד אני נביאי עליהן, ומחזירן תחת כנפי השכינה, שנאמר והעלה על רוחכם היה לא תהיה (יחזקאל כ' לב) חי אני נאום ה' אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה אמלך עליכם (יחזקאל כ"ו לג') על כרחכם ושלא טובתכם ממליך אני מלכותי עליכם, אלה המצות, מלמד שכל הפירושין כולן נאמרו למשה מסיני, ואף על פי שדיני הערכים והחרמים וההקדשות אינן נוהגין בזמן הזה שאין שם מקדש בחטאינו, כדי לחזק בדקן עתיד הקב"ה לקבץ גלויות עמו ולבנות מקדשו ויחזרו כל הדברים לישנן שנאמר והביאותים אל הר קדשי ושמתים בבית תפלתי עולותיהם וזבחהם לרצון על מזבחי (ישעיה נ"ז ז') זכות התורה מצילה מן החטא.

כל מי שספג לתוכו את ריחה של תורה, מובטחני שהתורה תעמוד לו להגן עליו ולהציל נפשו מרדת שחת. אין התורה מניחה ליהודי שלמד אותה, לכפור באלוקיו ולהדבק לעם

אחר

בין יהודי ליטא רווחה אגדה בדבר שלשה תלמידים של ישיבת וולוז'ין בתקופתו של מייסד הישיבה הגאון רבי חיים. תלמידים אלה התבלטו ביתרונותיהם המיוחדים, האחד היה מיוחס, נצר למשפחה שמנתה שבעה דורות רבנים בזה אחר זה, השני היה מוכתר בנימוסין ומחונן במידות טובות להפליא, ואילו השלישי היה חריף ונוסף לזה שקדן עצום בתורה, לימים נתפסו שלושת התלמידים הללו לרוח ההשכלה הברלינית שהשתלטה אז על מחנה ישראל, הם עזבו את הישיבה ויצאו לתרבות רעה, הצטער עליהם רבי חיים ביותר הזיל הרבה דמעות ומיאנה נפשו להנחם, בחלום נראה אליו רבו הגר"א ואמר לו, כזאת וכזאת תאכל חרב ההשכלה. זכות אבות לא תעמוד למי שנפל בכח הכפירה, שהרי כל בני ישראל מיוחסים הם, בני אברהם יצחק ויעקב, גם המידות הטובות אינן משמשות כתרס בפני הפורענות, שכן מידות טובות אינן מיוחדות לישראל. בלבד, רק זכות התורה לבדה תעמוד לו ליהודי, שלא תכרת נפשו מישראל, כל מי שלמד פעם תורה לשמה, כל מי שטעם מתיקותה של תורה, כל מי שספג לתוכו את ריחה של תורה, מובטחני שהתורה תעמוד לו להגן עליו ולהציל נפשו מרדת שחת. אין התורה

מניחה ליהודי שלמד אותה, לכפור באלוקיו ולהדבק לעם אחר, עברו שנים רבות ורב חיים חקר ודרש על גורלם של שלשת תלמידיו ונודע לו, כי התלמיד הראשון היחסן שכח את יחוסו ותפארת משפחתו והתבולל בעמי הארץ. התלמיד השני, שהצטיין בנימוסיו, התמסר לחוכמת הפילוסופיה, ודעתו נתבלבלה עליו, עד שהמיר דתו, והיה דורש דרשות של דופי. ואילו השלישי המתמיד, לאחר שנכנס לאוניברסיטה, בהיותו בעל מוח חריף ושקדן, עשה חיל בלימודים הכלליים, עד שיצא שמו לתהילה וכל המלומדים השכימו לפתחו, לבסוף נתמנה לפרופסור באוניברסיטה המלכותית. היות ומשרה רמה זו בדרך כלל לא ניתנה ליהודי, הוא נדרש להמיר דתו, אך הוא התחמק מדי פעם, כאשר גבר עליו הלחץ, ביקש אורכה של שלשה ימים ובתוך זמן זה ויתר על כבודו ונמלט ממקומו על מנת לעלות לארץ ישראל. בדרכו סר לוולוז'ין להקביל פני רבו לשעבר ולקבל את ברכתו, רבי חיים עלו מאד לקראתו וחיבקו בזרועותיו לאחר שהתלמיד סיפר לרבו על מאורעותיו, שאלו רבי חיים, בני מי הצילך מן החטא, השיב לו התלמיד, נזדמן לי לעבור בעיר מגורי באישון לילה על פני בית יהודי. מן הבית בקע קול לימוד התורה בניגון עצב. נצמדתי למקומי והקשבתי, צלילי התורה שהדהדו באזני נצטיירו בדמיוני כאילו התורה בוכה על שנשטתיה והנני עומד על סף הכחש והבגידה בה, אותה שעה נתעוררו בלבי הרהורי תשובה וכך הגעתי עד הלום. (מוסר חכמים)

”וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם” (כו, יב)

צדיקים שעובדים את ה' בשלימות זוכים לגן עדן מיוחד ומעולה יותר, וה' מטייל עמם בגן עדן

פירש רש"י אטייל אתכם בגן עדן כאחד מכם ולא תהיו מזדעזעים ממני. יכול לא תיראו ממני תלמוד לומר והייתי לכם לאלהים. ובתורת כהנים מוסיף, משל למלך שיצא לטייל עם אריסו בפרדס והיה האריס מטמר מפני המלך, אמר לו המלך הריני כיוצא בך, כן יאמר הקב"ה לצדיקים בגן עדן מה לכם מזדעזעים לפני הריני כיוצא בכם, ונראה בבאור דברי חז"ל שבגן עדן אפשר לראות מה וכיצד היתה עבודתו של האדם בעולם התחתון, שזכות מצוותיו ומעשיו הטובים היא שיוצרת ומכינה גן עדן עבורו, וצדיקים שעובדים את ה' בשלימות זוכים לגן עדן מיוחד ומעולה יותר, וילך ה' לטייל עמם בגן עדן והיו הצדיקים מזדעזעים מפניו מפני כבודו ויאמר להם הקב"ה מה לכם מזדעזעים מפני הריני כיוצא בכם, והיינו ברוב רחמיו ישוה אליו הצדיקים ביצירת גן עדן, ויתן להם העונג הגדול לראות גן עדן כאילו הוא פרי יצירתם.

הקב"ה יטייל עימנו בגן עדן

איתא במדרש ילקוט שמעוני (רמו תער"ב) ואולך אתכם קוממיות, כקומתו של אדם הראשון (ומקורו בסנהדרין ק', ע"ש).

והוא תמוה מאוד.

דבר נפלא כתב על זה בספר "עדות ביוסף" וז"ל:

הגמ' בחגיגה (יב.) אמר רבי אלעזר אדם הראשון מן הארץ עד לרקיע וכו' וכיון שסרח, הניח הקב"ה ידו עליו ומיעטו וכו' אמר רב יהודה אמר רב, אדם הראשון מסוף העולם ועד סופו היה וכו' כיון שסרח הניח הקב"ה ידו עליו ומיעטו.

ולמה מיעטו, וביאר ע"פ דברי התוס' שם בחגיגה (ד"ה אידי ואידי) שהקשו לשיטת רב שסבר אדה"ר מסוף העולם ועד סופו, והא איכא מ"ד במס' תמיד (ל"ב.) שממזרח למערב רחוק טפי מאשר מן השמים לארץ, וא"כ אדם הראשון היכי הוה קם, ותירצו התוס' שהיה בגן עדן עד שנתמעט (ע"ש במהרש"א), לכך כשהוטרד מגן עדן אז לא מצא מקום לנוח והוצרך מיעוט. ולפי"ז י"ל כיון שפירש רש"י (לעיל פסוק יב) והתהלכתי בתוכם אטייל עמכם בגן עדן, על כן שפיר תוכלו להיות בקומת אדם הראשון. (הג"ר יוסף הלוי איטנגא ז"ל, זולצבאך תק"א).

יהיה זמן שנוכל לילך בקומה זקופה

בקומה זקופה (רש"י)

תמה על כך ה"חתם סופר":

הרי הגמרא בקידושין (לא.) אומרת, דאסור לילך ד' אמות בקומה זקופה.

וביאר, הרי הטעם שאסור ללכת ד' אמות בקומה זקופה הוא משום שכאילו דוחק רגלי השכינה, ופירש"י דהיינו שצריך ללכת בהכנעה לפני השכינה שהיא למעלה מראשותיו. אבל כאן הרי כתוב "והתהלכתי בתוכם". ופירש"י "אטייל עמכם בגן עדן, כאחד מכם". שהקב"ה יטייל בינינו. א"כ לפי"ז אתי שפיר, "ואולך אתכם קוממיות" - בקומה זקופה. ובמצב כזה מותר ללכת בקומה זקופה, שהרי אינו דוחק רגלי השכינה, כיון שאינו מעלינו אלא כביכול כאחד ממנו.

"וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי" (כו, יד)

היה הח"ח מוסיף לדבר בהתרגשות על בחורי ישיבה שאינם יודעים בשלמות אפילו שני סדרים בגמרא, מה יענו ביום הדין לפני מלכו של עולם

רש"י להיות עמלים בתורה, ונראה לכאר הדברים במציאות בת זמננו, ישנם בני ישיבה שפוטרים עצמם מעמל התורה, ללמוד התורה כולה, ובחרים בדרך קלה ונוחה להם לפלפל בסברות ששמעו ובאופן הזה מבקשים לקנות להם שם של למדנים, וזהו שמבואר בפסוק ואם לא תשמעו לי, היינו כלפי אלה שלא משגיחים ללמוד תורת ה' מפני הציור, ומשום שאינם דבקים לקיים רצונו יתברך אינם עמלים בתורתו, אלא לומדים להשיג הנאה לעצמם ולימוד תורה שלא לשמה משכיח שהוא נותן התורה, ומביא חרבן על עם ישראל.

והצדיק רבי אליהו לאפיאן, העיד שזכה לשמוע בשבת את פרק אשת חיל (משלי ל') מפי הקדוש החפץ חיים זצ"ל ובפסוק נודע בשערים בעלה בשבתו עם זקני ארץ, היה הח"ח מתעכב ומתרגם לאידיש, שאשת חיל זו התורה ובעלה הם תלמידי חכמים, ובעולם הזה ת"ח יכולים להעמיד פנים כבקיאים בתורה, וכשנשאלים בגמרא או תוספות מעלים מזכרונם את דברי הקצות או הנתיבות, ובסדר נשים את דברי אבני מילואים, אבל בבית דין של מעלה ת"ח שבדור יבקשו אותם קרא מה שקרית שנה מה ששנית מסכת אחר מסכת ושם תתגלה האמת במערומיה וידעו מי תלמיד חכם אמיתי וזהו נודע בשערים בעלה בשבתו עם זקני ארץ, והיה הח"ח מוסיף לדבר בהתרגשות על בחורי ישיבה שאינם יודעים בשלמות אפילו שני סדרים בגמרא, מה יענו ביום הדין לפני מלכו של עולם.

"וְתִם לְרִיק כְּחֶכֶם" (כו, כ)

מדוע נקרא שמו של רבנו "תם" בשם זה

"וְתִם לְרִיק כְּחֶכֶם" - רבי אומר וכו', דבר אחר: זה שהוא משיא את בתו ונותן לה ממון הרבה ולא הספיקו שבעת ימי המשתה לצאת עד שמתה בתו, נמצא קובר את בתו ומאבד את ממונו" (ספרא בחוקותי, פרשה ב)

דבר פלא אנו מוצאים בהגהות הגאון רבי יעקב דוד בידרמן, אב"ד וישגראד (על הספרא), מדוע נקרא רבנו תם מבעלי התוס' כך, וזה לשונו:

"ונתגלה לי בחלום בשנת תרי"ד, בחודש אייר, שלכן נקרא רבי יעקב איש תם (בשם) רבנו תם, עבור שהוא תיקן תיקון תורת הנדוניא וביטל זו הקללה של 'ותם לריק'". עד כאן

לשוננו. (כוונתו לתקנה שתיקן רבנו תם שיחזיר הבעל את הנדוניא לירשי האשה - אם מתה בתוך י"ב חודש, עיין בספר הישר לר"ת - סימן תקעט).

”וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאֵף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאֵף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֲזַכֵּר וְהָאָרֶץ אֲזַכֵּר” (כו, מב)

הזכיר הכתוב בסדר הזמן, שבריתי את יעקב שנמשלו כעפר בעולם הזה, ובריתי את יצחק שנמשלו לחול שיתקיים בימות המשיח ובריתי את אברהם שנמשלו לכוכבים שיתקיים לעתיד לבוא

עיין רש"י מה שפירש, הטעם למה נמנו האבות אחרונת, ואפשר לומר על פי מה דאיתא במדרש במדבר רבה, אברהם נתברך בכוכבים, יצחק נתברך בחול הים, ויעקב נתברך בעפר הארץ, ואחר כך איתא במדרש שם בעולם הזה הם משולים לעפר, מה עפר הארץ עשוי דייש לכל באי העולם כל ישראל עשויים דייש לאומות העולם, לימות המשיח הם משולים לחול, מה דרכו של חול מקהה שיניו, כל ישראל לימות המשיח מכלין כל האומות, לעתיד לבוא משלן בכוכבים, מה כוכבים מזהירין בכל הרקיע, כך הם מזהירים לעתיד לבוא, ולכן הזכיר הכתוב בסדר הזמן, שבריתי את יעקב שנמשלו כעפר בעולם הזה, ובריתי את יצחק שנמשלו לחול שיתקיים בימות המשיח ובריתי את אברהם שנמשלו לכוכבים שיתקיים לעתיד לבוא. (הגאון רבי דוד יונגרייז זצ"ל).

הקירות נטו לצדדים ונוצר מקום נוסף שבו קברו את היהודי הפשוט, כך אישרו וקיימו הצדיקים את התחייבותם

סיפר רבי שלום שבדרון זצוק"ל פעם אחת היה המוכיח הגדול רבי לייב זי"ע מהלך בבית הקברות של העיר פולנאה, ובדרכו עבר על יד אהל אחד שעמד במקום, ולהפתעתו חש לפתע ריח של גן עדן עולה מתוכו, עורר אותו הדבר הזה והלך לחקור ולדרוש מה מביא ריח ניחוח זה לאהל, הלך אל אנשי החברה קדישא ומהם נודע לו שאוהל זה שייך לאיש פשוט מבני העיר, הלך רבי לייב אל האיש כדי לעמוד על טיבו ולמצוא איזה סגולה נסתרת מצויה בו שגורמת לתופעה המופלאה, אבל האיש כאמור פשוט היה ולא יכול היה אלא לספר לו שאכן קנה את המקום כדי להקבר בו לאחר אריכות ימיו ושנותיו, ומה הדבר המיוחד שאתה עושה שמביא לכך שמן המקום עולה ריח גן עדן, שאל אותו רב לייב, ולא ידע האיש להסביר זאת, אבל סיפר לתומו: בכל ערב ראש חדש נוטל אני צרור מטבעות, מסבב אתם את החלקה שקנית, ובכל פעם אני נזכר שוב ושוב בלאן אתה הולך, ואחרי כן אני מחלק את הכסף לעניים.

כך אני נוהג כבר כמה שנים ובזה אני מקדש את החלקה שבה אקבר אחרי מותי, כששמע זאת רבי לייב מוכיח, פנה אל היהודי ואמר לו, מכיון שיש באהל מקום לשני קברים מבקש אני ממך, אולי תאבה למכור לי את החלקה השנייה, כי חפץ אני מאוד להקבר באוהל זה, הסכים היהודי לבקשה, וכתב לו רבי לייב מוכיח שטר התחייבות שלא ינשל היהודי מחזקתו, חלפו כמה שנים, וביום כא' טבת תקל"ה נסתלק רבי לייב מוכיח לבית עולמו, ונטמן באוהל האמור, רעו של רבי לייב מוכיח, והוא בעל התולדות יעקב יוסף, זצוק"ל חשקה נפשו להקבר בבא עתו על יד רעו המוכיח בתוך האוהל, אבל אז נודע לו שהמקום ההוא בחזקת אותו יהודי פשוט, הלך אליו התולדות שטח בפניו את בקשתו והפציר בו שייעתר לו, אבל היהודי מיד הציג בפניו את שטר התחייבות של המוכיח, כי החלקה הפנויה באוהל מיועדת עבורו, עמד בעל התולדות והבטיח לו כי חלקו לא ייגרע וגם הוא יזכה להקבר באוהל זה, ביקש ממנו היהודי שיתן לו את ההבטחה בכתב, דהיינו שבבוא יומו ייקבר גם הוא באוהל, וחתם לו בעל התולדות יעקב יוסף על התחייבות, ואמנם, כאשר נסתלק בעל התולדות נטמן על יד קבר רעו המוכיח, כפי שבקש, עברו ימים וגם אותו יהודי פשוט, בעל האוהל, הסתלק לבית עולמו, ומצאו בצואתו כתוב שיקברוהו באותו אוהל, ואף צירף לצואתו את הכתבים החתומים על יד המוכיח והתולדות יעקב יוסף, שמקומו בל יפקד מאוהל זה, אבל כשבאו אנשי החברה קדישא לקברו שם, מצאו שאין המקום מספיק, ותהום כל העיר על כל המעשה המופלא, עם כתבי שני הצדיקים כשבעל החוב עומד ותובע את חובו, כל הענין הובא לפני רבה של פולנאה, הגאון רבי אברהם דב אויערבך זצ"ל, והוא יצא אל האוהל, הניח את הכתבים החתומים על קבריהם של המוכיח והתולדות ואמר: קיימו ואשרו את שטרותיכם, לבקשתו יצאו כל האנשים החוצה, וכאשר חזרו לשם כעבור שעה קלה ראו כי הקירות נטו לצדדים ונוצר מקום נוסף שבו קברו את היהודי הפשוט, כך אישרו וקיימו הצדיקים את התחייבותם.

”וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב” (כו, מב)

פירש רש"י ז"ל בחמשה מקומות נכתב יעקוב אע"ה, מלא זאליה חסר, בה' מקומות נטל יעקוב אע"ה אות אחת משמו של אליהו ערבון שיבא ויבשר בשרות בניו

והדבר צריך באור דאליהו ז"ל הקב"ה שולחו דכתיב הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא ובודאי יעשה שליחותו ומה הערבון הזה, ולמה הוצרך. ואפשר לומר דאמרו רז"ל דאליהו ז"ל מתחלה היה מלאך ובשעה שאמר הקב"ה לאליהו ושאר מלאכים נעשה אדם אמר לפניו רבונו של עולם אם לפניך טוב לפני לא כ"ש אם טוב בעיניך אני ארד ואשמש לפניו וכו',

וירד אחר זמן ועשה שיאמינו העולם כי ה' הוא האלהים ואח"כ העלהו לשמי מרום ואמר לו הקב"ה אתה אפטרופוס על בני תמיד. ועפ"ז אפשר לומר דיעקב אע"ה ידע כל זה ואמר לאליהו ז"ל שיבא לבשר גאולת בניו והקב"ה מקיים דבר עבדו יעקב אבינו ואמר הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא. א"נ אפשר שישתדל מה שיוכל לקרב הגאולה הן שיתפלל על זה, והן ע"ד משז"ל שהוא מקבל איזה עונש כדי שינוח הצדיק בג"ע, והן שיהא סניגור וכותב זכיות ישראל כמ"ש ז"ל וכל זה מועיל לקרב הגאולה אי"ר ונוכה לעסוק בתורת ה' תורת חיים.

ואפשר עוד לתת טעם למה נכתב יעקוב מלא דאמרו ז"ל דעשו היה שמו עשוי שהיה מלא ונגמר בשערו ויעקב היה ראוי ליקרא עקב ע"ש בעקב עשו, ולקח יו"ד מעש"ו ונקרא יעקב, ונשאר עשו ולעת"ל יקח ו' מעשו ונשאר עש, ואפשר שנכתב בה' מקומות מלא אות ו' לרמוז שאז יהיה שם ו"ה שלם שימחה עמלק.

וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאֶף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאֶף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֶזְכֹּר וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר (כו, מב)

מי שיושב במקום חכמים לומדי תורה צריך לראות ביותר לילך בעקביהם, לתורה ולמעשים ולמדות, ולילך בדרכי החמודות

קשה זה הפסוק הוא של נחמה, ועדיין לא גמר הקללות. וקבלתי כי אף זה הפסוק הוא מתוכחות מוסר, כי אינו דומה רשע בן רשע החוטא לרשע בן צדיק, כי הרשע בן צדיק עונשו מרובה, שראה אביו מתנהג בחסידות, והוא אין מנהג אבותיו בידיו, וכן אין דומה מי שהוא דר במקום מכוער למי שהוא דר במקום תורה, על זה אמר אני אזכור לך אלו הדברים לכף חובה, שאתה מזרע אבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב, וגם הארץ אזכור, כי נתתי לך ארץ ישראל, שאורא דארץ ישראל מחכים (בכא בתרא קנ"ח ב'), ועל כל זאת לא הלכת בדרך ישר, על כן כל איש ישים אל לבו, ובפרט מי שיש לו אבות שהיו יראי אלהים, וגם מי שיושב במקום חכמים לומדי תורה צריך לראות ביותר לילך בעקביהם, לתורה ולמעשים ולמדות, ולילך בדרכי החמודות.

מעשה נפלא מר' רפאל שמהשמים שמרו על רכושו

רבי רפאל היה איש חרד לדבר ה' ומדקדק במצות בהקפדה מיוחדת, למחייתו עסק במכירת יי"ש, ולקוחותיו היו ערלים מאנשי הסביבה, פרנסתו הצליחה, אבל חשוך בנים היה, ואם

כי קיבל הכל באהבה ולא בא בטרוניה, לא פסק מלהתפלל ולקוות שיזכהו הקב"ה בזרעא חיה וקיימא והנה לפתע קפצה עליו צרה, והיה זה מצד כומר העיירה, שהתקנא בהצלחת פרנסתו, ועל כן רקם מזימה להפריע ולהרע לו, מה עשה עמד והסית את לקוחותיו הערלים שידירו רגליהם מבית מסחרו ולא יקנו אצלו כלל, אבל דבר זה לא עלה בידו כל כך. חמתו של הכומר בערה בו ביותר, והוא המתין להזדמנות מתאימה כדי לפגוע בו בצורה אנושה. ידע הכומר כי בערב פסח מוכר רבי רפאל את סחורתו לגוי, הלך איפוא אל הגוי הקבוע שמכר לו מדי שנה את החמץ והצליח להשפיע עליו שלא יקנה החמץ ממנו, בערב פסח בבוקר, כשהלך רבי רפאל כמנהגו למכור החמץ נתקל לפתע בסירובו של הגוי לקנות החמץ ממנו.

בצר לו, יצא רבי רפאל לחפש גוי אחר למכור לו חמצו, וכבר היה קרוב לסוף זמן המכירה, אבל הכומר הרשע עקב אחריו והניא כל גוי שפנה אליו רבי רפאל מלעשות את הקניה.

כך עבר זמן המכירה, ואז ניגש רבי רפאל לחנותו, פתח את הדלתות והכריז בקול גדול שהוא מפקיר את כל החנות, ומי שרוצה לשתות יי"ש הרשות בידו לבוא ולשתות כרצונו.

לאחר מכן הלך רבי רפאל שמח וטוב לב לביתו, כשהוא מאושר מזה שלא נכשל בהחזקת חמץ בפסח ועל שהפקיר כדין את החמץ, והכין עצמו לליל הסדר, ובלילה, באמצע הסדר, סיפר לאשתו דברים כהויתם, שהפקיר את חנותו, לאחר שלא מצא אף גוי שיהיה מוכן לקנות ממנו את החמץ.

חלפו ימי הפסח, אבל רבי רפאל לא מיהר לחנותו, כי ידע שאין לו מה למכור, ואפילו לא סר לשם לראות מה התרחש במהלך ימי החג, שבהם השאיר את חנותו פתוחה לכל. במקום זה ניגש לסוחר שממנו קנה היי"ש והתחיל במו"מ לרכישת מלאי חדש, אותו סוחר היה תמה מאד על רבי רפאל, שכבר רוצה הוא לקנות ממנו מלאי חדש, הן לא חלף זמן רב מאז קנה ממנו כמות גדולה של יי"ש, סיפר לו רבי רפאל את כל אשר קרהו, שאותו כומר רשע התנכל לו ואסר על הגויים שבעיירה לקנות ממנו החמץ, ועל כן הפקיר את חנותו, השאיר אותו פתוח והגויים בודאי חיסלו את כל המלאי.

למשמע התיאור הזה, התחזק עוד יותר הסוחר בסירובו: אם כך הוא המצב, הרי אין לך במה לקנות כמות חדשה של יי"ש, ולא אתן לך שוב בהקפה שהרי נשארתי לי חייב על הקניה הקודמת ולא תוכל לעמוד בתשלומי החוב, ואולי הנזק שלך גדול עוד יותר, כי מי יודע מה עוללו שם הגויים בראותם את החנות פתוחה, שהרי ודאי הוא שלא רק שתו הכל, אלא גם ניפצו את החביות ולא נשאר לך בחנות דבר שלם, אשתו של רבי רפאל, שהיתה עמו, פרצה

בבכי מר, המצב באמת קשה עד מאד ואיך נחלץ ממנו, במבוכה שהשתררה אמר לפתע הסוחר לרבי רפאל, הבה ניגש בכל זאת לחנות ונראה את המצב לאשורו, התיישבו בעגלה ונסעו למקום, וכמה נדהמו לראות שליד החנות עומדים שני כלבים גדולים ועזים שומרים שלא יכנס אליה איש, אבל כאשר הבחינו ברבי רפאל, מיד פנו לאחוריהם והסתלקו מן המקום נכנסו רבי רפאל ואשתו עם הסוחר לתוך החנות וראו כי החביות מלאות ולא נגרעה מהם אפילו טיפה אחת.

עמד הסוחר ואמר לרבי רפאל, רואה אתה ה' שמר עליך משמים אינך צריך לקנות מלאי חדש של יי"ש השיב רבי רפאל אי אפשר לי עוד ליהנות מהיי"ש שהרי זה חמץ שעבר עליו הפסח.

נכנסו אל הרב ליבוש חריף וצ"ל סיפרו לו הכל ואחרי ששמע פסק שאפשר להקל, אמר רבי רפאל אני לא מחפש קולות מיד נסע לחנותו פתח את ברזי החביות ושפך את כל היי"ש שהיה בתוכם והיה שמח שמחה גדולה על שעשה רצון ה' כשלימות, כאשר שמע רבי ליבוש מה עשה רבי רפאל אמר מובטחני שבשנה זו יתברך בן שיאיר את עיני ישראל, לתקופת השנה נולד לו בנו הוא הגאון רבי אברהם מסוכצ'וב וצ"ל. (מוסר חכמים)

"וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב" (כו, מב)

לעתיד לבא יקח ואו מעשו וישאר עש, והיה יעקב מלא

אפשר לתת טעם למה שנכתב יעקוב מלא דאמרו רז"ל דעשו היה שמו עשוי שנעשה ונגמר, ויעקב היה ראוי להקרא עקב על שם וידו אוחזת בעקב עשו ולקח יו"ד מעשו ונקרא יעקב ונשאר עשו, ולעתיד לבא יקח ואו מעשו וישאר עש, והיה יעקוב מלא.

"לֹא מְאַסְתִּים וְלֹא גְעַלְתִּים" (כו, מד)

מה מתקו בזה דברי הגאון מווילנא וצוק"ל, שביאר על פי הגמרא מס' שבועות (לו). דאם אמר "לאו לאו, תרי זימני", "הן הן, תרי זימני", הוי שבועה. לכך אמר הקב"ה, כי אני ה' לא שנית, ואתם בני יעקב לא כליתם" (מלאכי ג, ו), "לא שנית", פירוש, כפלתי תיבת "לא". והיינו, כי באמרו "ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם". ממילא הוי שבועה. לכן תדעו בטח כי אקיים שבועתי. וזהו שאמר "ואתם בני יעקב לא כליתם".

"וְאָף גַּם זֹאת בְּהִיוֹתֶם בְּאֶרֶץ אוֹיְבֵיהֶם לֹא מֵאֲסֹתִים וְלֹא גַעְלֹתִים לְכַלְתֶּם לְהַפִּיר בְּרִיתִי אִתְּם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיהֶם" (כו, מד)

אפילו שבני ישראל בעמקי הקלי' אוהבם הקב"ה

מצינו בתורתו של רשב"י בזה"ק (ח"ג קטו): בפרשת בחוקותי על הפסוק (כו מד) 'ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכולתם' למי שנשא אשה ומקום מדורה בשוק של בורסקי (ששורה שם ריח רע מאד), הרי לרוב אהבתה ילך הבעל לגור אצלה במקומה, אף שאילולי מושבה במקום זה לא היו רגליו דורכות מעולם שם, דמפני שהיא נמצאת שם דומה בעיניו השוק של בורסקי כשוק של בשמים, שכל ריחות הטובים שבעולם נמצאים שם. כיו"ב בין הקב"ה לבני ישראל - 'ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם' (הדומה לשוק של בורסקי), פירוש, שבני ישראל נמצאים בגלות 'בארץ אויביהם' מקום הקליפות והטומאה המאוסים בשוק של בורסקי, אעפ"כ לא מאסתים ולא געלתים, ומדוע, לכלתם - בגין כלתם כיון דכתיב "לכלתם" חסר וא"ו דרש 'לפלתם' מלשון כלה. "כלתם" - זו ה'שכינה' הנמצאת עם בני ישראל אף בעמקי שאול, ולכן אוהבם הקב"ה, ולרוב אהבתו אותם נדמה לו המקום כמשכן ריח הטוב שבעולם. עכדה"ק.

"וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבר תחת השבט העשירי יהיה קדש לה'" (כו, לב)

פירוש נפלא מר' שמשון מאוסטרפוליא על פסוק זה על ענין עשרה הרוגי מלוכה, ועוד דבר פלא מהיכן היה ליוסף אביו של ר' עקיבא לקנות לאשתו נעליים

אין דבר שלא נרמז בתורה. פסוק זה מרמז על השבטים שמכרו את יוסף והיו תשעה וצרפו השכינה עמהם ונהיו עשרה, ונשבעו שבועה שלא יגלו זה הענין. ומכרו אותו לישמעאלים בעשרים כסף, וחילקו הכסף ביניהם, ושני שקלים חלק השכינה זרקו לשדה, ובכסף שקבלו בחלקם שלהם קנו כל אחד ואחד נעליים שאין להם ברכה כדכתיב ובצע ברך נאץ ה', וזהו שרמז הנביא על מכרם בכסף צדיק ואביון בעבור נעלים, ולמה אין מברכין על הסנדל מפני שצער בעלי חיים הוא ורחמיו על כל מעשיו כתיב. וכיצד אנחנו מברכין על ששחטו בהמות ועשו מעורן מנעלים, מפני זה אין מברכין על הנעלים. והכסף של חלק השכינה, מצא לימים, יוסף, אביו של רבי עקיבא והיה ליל טבילת אשתו וקנה לה נעלים, ונשמת רבי עקיבא באה לעולם ונתפש עם עשרה הרוגי מלכות במקום השכינה, ונקרא שמו עקיב"ה אותיות עק"ב י"ה,

(ואל תשאל שעקיב"א כותבים באל"ף מפני שבגמרא ירושלמית כתוב עקיב"ה בה"א), ויש אומרים שאחר אלף ושבע מאות וחמש ושבעים שנה מצא יוסף את הכסף שהיה חלק שכינה, בשדה, וזהו הרמז שנשמת רבי עקיבא באה כצפור וישבה על ווי העמודים ששכח משה בחשבון ורמז לו שאנכי עתיד ליתפס להריגה במקום השכינה, ומשה אמר זו תורה אמר זו תורה וזה שכרה. אמר לו כך עלה במחשבה, וז"ש ואת האלף ושבע המאות וחמשה ושבעים עשה וויס לעמודים. האל"ף ה"א מירד. באצבע ר"ל אותו הכסף. ורבי עקיבא למד תורה אחר מ' שנה שהיה רועה בקר וצאן, וזהו הרמז וכל מעשר בקר וצאן וכ"ל מעש"ר נוט' ואם כן למה מת עקיבא שהיה רועה בקר וצאן, ויש מסבירים וכ"ל ר"ת זה כפרה לשכינה, מעש"ר ר"ת - מיתת עקיבא שהיה רועה בקר וצאן. ר"ל למה נתפס במיתה משונה. ומתרץ - כל אשר יעבור תחת השב"ט, כל מי שנתפס בין עשרה הרוגי מלכות היה במקום אחד השבטים, אבל רבי עקיבא שהוא עשירי - יהיה קודש לה', שנתפס במקום שכינה שלקח אביו כסף קודש וקנה נעלים בליל טבילת אשתו, מפני זה מפרש וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעב"ר ר"ת רבי עקיבא בן יוסף תחת השבט, אבל העשירי יהיה קודש לה'. וכנגדו תיקנו לנו עשרת ימי תשובה בכל שנה ושנה, שהקב"ה יקבל תפילתנו ותשובתנו, ויהיה תיקון לעון מכירת יוסף ויבוא משיח בן יוסף ולא יהרג על ידי ארמילוס הרשע. וז"ש כל אשר יעבר תחת השב"ט אותיות השב - ט' ימים, ויוה"כ הוא העשירי - יהיה קודש לה'. וכמנין יהי"ה מתפללין סליחות שלשים לילות בחודש אלול ותשרי. וישלח לנו משיח צדקנו בחודש האיתנים כדכתיב הושיעה ימינך בירח האיתנים שהוא חודש תשרי. יראו עינינו וישמח לבנו בבנין בית מקדשנו ותפארתנו אכי"ר

ביאור ההפטר

הקשר בין ההפטר לפרשה

בהפטר מסופר על התוכחה והפורענות שיביא ה' על ישראל, כשלא יעשו רצונו, וזה מעין הפרשה שבה מסופר על התוכחות והפורענות שיביא ה' על ישראל, אם לא ישמעו בקולו.

תוכן ההפטר

הנביא אומר שחוזקי ומשענתי הוא בורא העולם, שאני בורח אליו בעת צרתי, כי הוא יושיעני.

ולעתיד לבוא יבואו כל הגוים מקצות הארץ ויאמרו: "אך שקר נחלו אבותינו, הבל ואין בם מועיל", וכי ראוי לאדם שאיננו אלהים, שיקום ויעשה לו אלהים? ואם כן כיצד עמי ליבו נוטה אחר האלילים? לכן חטאם זה חקוק לפני שלא אשכחנו. ואעניש אותם שכל ממונם ואוצרותיהם, ימסרו ביד האויב, על שהיו מתגעגעים לאלילים כאדם המתגעגע לבנו, והואיל ולא שמרו על מצות השמיטה בארצם, עונשם הוא שינטשו ממנה, יצאו לגולה ויעבדו אדמה לא להם.

והנביא ממשיך ואומר: ארור הגבר אשר בוטח בבשר ודם ומסיר את לבו מה', כי העושה זאת יהא דומה לעץ אחד הנמצא במדבר בארץ יבשה ומלוחה, שכל הרוחות עוקרות אותו ממקומו, כך הבוטח בבשר ודם לא יהיה לו קיום, אך הבוטח בה', הוא מבורך, והוא דומה לעץ הגדל על פלגי מים ששורשיו מרובין ולא ידאג משום פורענות הבאה לעולם. וה' הבוחן לבות וכליות, הוא יודע מי בוטח בו ומי לא בוטח בו.

ואם רואים רשע מצליח ומתעשר במרמה ועושק, הרי עושרו לא יתקיים בידו ויאבד ממנו בחצי מיו, כעוף "קרא" שהאפרוחים שבקעו מהביצים שדגר עליהם עוזבים אותו כי הוא לא ילדם. וסופו של אותו רשע יהיה נבזה ושפל, וכן העוזבים את ה' - יכרתו ויאבדו מהעולם, אך ישראל תקותן היא בה' יתברך. שאם הוא מרפא אותנו הרי נתרפא לעולם, ואם יושיענו - ניושע. כי בו אנו מתהללים ומתפארים.

ירמיה פרק ט"ז פסוק י"ט - פרק י"ז פסוק י"ד

יֵט יְהוָה עֵינַי אֶתְּךָ ה' חֲזָקִי (מ"ד) וּמַעֲזֵי מְקוֹם מַחֲסֵה לִי (מלבי"ם) וּמְנוֹסֵי אֲנוֹס אֵלֶיךָ שֶׁתְּצִיל אוֹתִי
 בַּיּוֹם צָרָה אֵלֶיךָ גּוֹיִם יִבְאוּ בִימֹת הַמְּשִׁיחַ מֵאַפְסֵי-אָרֶץ מִקְצוֹת הָאָרֶץ לְשׁוֹב
 אֵלֶיךָ לְעוֹבֵדךָ וַיֹּאמְרוּ אֶךְ-שֶׁקֶר הֵם הַאֱלֹהִים אֲשֶׁר נִחַלְנוּ אֲבוֹתֵינוּ כִּי הֵם הִבֵּל
 וְאִין-בָּם מוֹעִיל וְתוֹעֵלֶת (רד"ק): בְּהִיעָשָׂה-לּוֹ אָדָם אֱלֹהִים הָאֵם הָאָדָם שְׂאִינוּ
 אֱלֹהִים יִכּוֹל לַעֲשׂוֹת אֱלֹהִים (מ"ד) וְהִפְחָה לֹא אֱלֹהִים וְאִ"כ אֵיךְ עֲלֵתָה עַל דַּעְתָּם זֹאת הָאֲמוּנָה (רד"ק):
 כִּי אֲמַר לֹ הַקִּבִּי"ה לִירְמִיָּה לָכֵן הִנְנִי מוֹדִיעֵם לֵאלֹלוּ שְׂאִינִם רּוֹצִים לְשׁוֹב (רד"ק) בַּפְּעַם
 הַזֹּאת בְּגֹאֻלָּה הַעֲתִידָה אוֹדִיעֵם הוֹכִיחַ וְהוֹדִיעַ לָהֶם שְׂאִנִּי ה' עֲזִי שִׁירָאוּ אֶת כַּח יְדִי
 וְאֶת-גְּבוּרָתִי וַיִּדְעוּ יִשְׂרָאֵל מִיָּד וַיִּכְדּוּ כַחֵי וּמְלַכּוֹתֵי (מלבי"ם) כִּי-שָׁמַי יְהוָה מוֹשֵׁל
 וְשׁוֹלֵט לְקוּיִם גּוֹזֵרֵתִי (רש"י):

יז: אַ חֲטָאת יְהוֹרָה בְּעַבְדוֹת אֱלֹהִים, חֲקוּקָה בְּלִיבָם כִּאִלּוּ הִיא כְּתוּבָה בְּעֵט בְּרָזֶל
 שְׂאִינוּ נִמְחָק (רש"י), וְכֵן כִּאִלּוּ כְּתוּבָה בְּצַפְרֵן שֶׁעָשׂוּ מִשְׁמִיר שֶׁהוּא בְּרָזֶל חֲזָק (רד"ק) וְכַפֵּל הָעֵנִין וְאֲמַר
 כִּי חֲטָאתֶם חֲרוֹשָׁה חֲרוֹשָׁה בְּעוֹמֵק [כִּמּוֹ הַמַּחְרִישָׁה] עַל-לִוְיָהּ לִפְּנֵי בְּדַפְנוֹת הַלֵּב וּלְקַרְנֹת
 וְגַם בְּקַרְנֹת [הַבְּלִיטוֹת שְׁבוּזוּיוֹת (מ"צ)] מוֹזְבְּחוֹתֵיכֶם חֲקוּק וְחֲרוֹת חֲטָאתֶם (מ"ד): בְּכֹפֶר בְּנִיחָם
 מוֹזְבְּחוֹתֶם כִּמּוֹ שֶׁהָאָדָם זוֹכֵר אֶת בְּנָיו וּמִתְגַּעֵגַע עֲלֵיהֶם כֵּן הֵם זוֹכְרִים אֶת מוֹזְבְּחוֹתֶם שְׁבָנוּ לְעִזִּי
 וְאֲשִׁרְיָהֶם עַל-עֵץ רַעֲנָן וְכֵן זוֹכְרִים לְאֲשֶׁרָה אֲשֶׁר אֲצֵל עֵץ רַעֲנָן (רש"י) וְאֲשֶׁר עַל גְּבַעוֹת

הַגְּבוּהוֹת: הַהֲרִי' [א] ההר שלי העומד בַּשָּׁרְה וְהִיא יְרוּשָׁלַיִם הַיּוֹשֶׁבֶת בְּהַר וּסְבִיבָהּ הַכֹּל מִיַּשׁוּר
 חִילְךָ הַעוֹשֶׂר שְׁלֹךְ כָּל-אוֹצְרוֹתֶיךָ לְבוֹ [לְבִיזָה וּלְשִׁלָּה] (מ"ז) אֶתְּנֶן בְּמַתִּיךָ שְׁעִית
 בַּחֲטָאתַי לְשֵׁם הַעֲכוּ"ם בְּכָל-גְּבוּלֶיךָ אֶתְּנֶן לְבוֹ (רש"י): ד' וְשִׂמְטָתָהּ עַל כַּרְחַךְ תִּשְׁמַט
 אֲרָצְךָ מִחֲמַת שְׁלֵא שְׁמַרְתָּם שְׁנַת הַשְּׁמִיטָה וּבְךָ אֲנַקּוּם (רש"י) ע"י שֶׁאֲגַרְשׁ אֹתְךָ (רד"ק) מִנְּחַלְתֶּךָ [ב]
 אֲשֶׁר נָתַתִּי לְךָ וְהַעֲבַדְתִּיךָ וְעַל כַּרְחַךְ תַּעֲבֹד אֶת אֲרָמֹת אֵיבֶיךָ בְּאֶרֶץ
 אֲשֶׁר לֹא-יִרְעָתָּ כִּי-אֵשׁ קָדְחָתֶם בְּאִפֵּי כִי הִבְעַרְתֶּם אֶת חֲמַתִּי וְהִגְבַרְתֶּם אֶת כַּעֲסִי
 עַד-עוֹלָם תִּתְּקַד אַכְעוֹס עֲלֵיכֶם זְמַן מְרֻבָּה (מ"ח): ה' כֹּה | אֶמַר יְהוָה אֲרוּר
 הַגְּבֹר אֲשֶׁר יִבְטַח בְּאִדָּם [ג] שֶׁאֵין שׁוֹם עִזָּר מִמֶּנּוּ וְשֵׁם בֶּשֶׂר זִרְעוֹ וְשֵׁם בְּטַחוֹנוֹ
 וְחֻזְקוֹ בְּבֶשֶׂר וְדָם וּמִן-יְהוָה יִסּוּר לְבוֹ מִלְּבַטּוֹחַ בּוֹ (מ"ט): ו' וְהָיָה הַבּוֹטָח בְּבֶשֶׂר וְדָם
 כְּעֶרְעֵר בְּעֶרְבָה [ד] יִהְיֶה דוֹמָה לְעֵץ יָחִיד בְּמִדְבָּר (רש"י) וְלֹא יִרְאֶה וְלֹא יִרְגֵשׁ
 כִּי-יָבֹא טוֹב הַגְּשָׁמִים וְהַטּוֹבָה וְהַבְּרָכָה כִּי אֵינֶם יוֹרְדִים עָלָיו וְשֹׁכֵן חַרְרִים בִּיבּוֹשׁ גְּדוֹל

עיונים והארות

- א. והרד"ק פירש החוטאים ועובדים ע"ז על ההרים נקראים "הררי" דעו לכם כי "בשדה חילך וכל אוצרותיך לבז אתן" וכו' עי"ש. והמלבי"ם פירש הר ציון העומד הנקרא "הררי" הוא "בשדה" שסביבו נחרבו הערים ונעשו כשדה, [ואפשר דפירוש זה כפירוש רש"י].
- ב. ורש"י פירש "מנחלתך" בגלל נחלתך שלא שמרת שביעית.
- ג. ורש"י ביאר באופן שונה. וכן הרד"ק פירש
- ד. והיה כערער – אם יבטח באדם יגלגל הוא יתברך לעת הצורך יתהפך לכל צדדיו ואין לו מכיר, כי אם כערער איש יחידי בערבה, כי האדם אשר בטח בו ואיננו או שנשתנה דעתו או שישכחהו וישליכהו. ועל הבוטח בעצמו בזרועו או חכמת לבו ולא בה' יגלגל שלא יצליח על ידי עצמו, כי אם אפילו בטוב הבא אל כללות העם לא יהנה הוא בכללם. (אלשיך)

מחמת החמימות **בַּמִּדְבָּר** שהיא **אֶרֶץ מִלְחָה** שעפרה מלוח (מ"ד) **וְלֹא תֵשֵׁב** ואינה מיושבת (רש"י): **בְּרֹדֶף הַזֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בִּיהוָה** ורק אם יבטח בו (רד"ק) **וְהָיָה יְהוָה מִבְּטָחוֹ** ה' יהיה לוֹ לַמְּבַטָּח וְעִזְרָה (מ"ד) שִׁיִּצְיִלְהוּ מִצְרוּתוֹ: **וְהָיָה כְּעֵץ | שְׁתוּל נְטוּעַ (מ"צ) עַל-מַיִם [ה] סְמוּךְ לְמַעַיִן מַיִם (ת"י) וְעַל-יּוֹבֵל** מקום יָבוּל וּפְרִי (מלבי"ם) אֲשֶׁר יִשְׁלַח שְׂרָשְׁיוֹ ששורשיו מתפשטין לְכָל צֶד וְגַם שֵׁם יְהוָה עַל פְּלָגֵי מַיִם **וְלֹא (ירא) יִרְאֶה** ולא יפחד **כִּי-יָבֵא הֶחָם** ושרב **וְהָיָה עָלָיו רֶעֶנָּה** גם כִּי יִהְיֶה חוֹם הַעֲלִיִּם שְׁלוֹ יְהוָה רַעֲנָנִים וְרוֹטוֹבִים ובריאים **וּבִשְׁנַת בְּצֻרַת שְׂאֵן גִּשְׁמִים לֹא יִדָּאָג** לא יזיק לוֹ **וְלֹא יִמִּישׁ** לא יסוד **מַעֲשׂוֹת פְּרִי** כִּן יִהְיֶה הַבוֹטָח בְּה' שֶׁלֹּא יִחְסַר לוֹ שׁוֹם דָּבָר וְלֹא יִדָּאָג מִהַצְרוּת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת בְּעוֹלָם (רד"ק): **עֶקֶב הַלֵּב** לֵב הָאָדָם עָקוֹם וּמַעוּוֹת יוֹתֵר **מִכָּל אֲבָרָיו וְאָנֹשׁ הוּא** והוא חולה חֹזֵק כִּי חוֹלָה בַּמַּחֲלַת לֵב כִּי בּוֹטַח בַּבֶּשֶׂר וְדָם (מ"ד ע"פ רד"ק), והוא חושב **מִי יִרְעֵנּוּ** מי ידע בו, לִכֵּן אֹמֵר הַפְּסוּק, אֹלָם: **אֲנִי יְהוָה חֹקֵר לֵב** דורש את הלבבות **בִּתְּנֵן פְּלִיּוֹת [ו] בּוֹחֵן** מחשבת הכליות היועצות

עיונים והארות

ישמעאל, שנאמר וגם את בן האמה לגויי אשימונו, ובשנת בצורת לא ידאג, שנאמר ויהי רעב בארץ, והוא היה בטובה, שנאמר ולאברם הטיב בעבורה. ולא ימיש מעשות פרי – בזקנותו הוליד בנים, שנאמר ויוסף אברהם ויקח אשה ושמה קטורה (ילמדנו).

ו. בוחן לב – למה הוא מזכיר הלב והכליות יותר מכל האברים, אלא העינים הולכים אחר הלב, ואזנים הולכים אחר הלב, ורמ"ח אברים הולכים אחר הלב, ולפי שהכליות יועצות אחר הלב והלב

ה. והיה כעץ שתול על מים – מדבר באברהם, נטוע אין כתיב כאן אלא שתול, שנעקר מעבודת אלילים ונדבק בהקב"ה, ואין מים אלא הקב"ה, שנאמר אותי עזבו מקור מים חיים. ועל יובל ישלח שרשיו – אף אותם שהיו מובלים לגיהנם הביאן וקרבן ליראתו של הקב"ה, דכתיב ואת הנפש אשר עשו בחרן. ולא יראה כי יבא חום – בשעה שמל עצמו הרתיח הקב"ה אותו היום כדי שלא יצאו העוברים והשבים ונצטער. והיה עליהו רענן – אף העלים שנשרו ממנו היו רעננים, זה

(מ"ד) וְלִתְּ לְאִישׁ (כּדֶרְכּוֹ) פְּדֶרְכּוֹ פְּרִי מַעֲלָלָיו מִשְׁלֵם לְאִישׁ כְּפִירוֹת מַעֲשָׂיו

(ת"י): יא קָרָא שם עוף (בלעז קוראים לו - קקף) שהוא דָּגֵר [ז] מצפצף בקולו למשוך אפרוחים אחריו, אבל

עיונים והארות

ויצאו האפרוחים – לא יהיו כבניו ולא ילכו אחריו, אלא יעזבוהו ולא יכירוהו – גם הרשע העושה עושר ולא במשפט בחצי ימיו יעזבנו, או ימות הוא ויעזוב עושרו לאחרים, ולא ישלים ימיו עם אותו עושר ויהיה נבל באחריתו (רד"ק).

ידוע כי ממון הבא לאדם בצדק וביושר מתקיים בידו, ככתוב (משלי י, כב): "ברכת ה' היא תעשיר ולא יוסיף עצב עמה", ונרמז (רות ב, ח): "אל תלכי ללקוט בשדה אחר וגם לא תעבורי מזה", וזהו מאמרו ישעיה (סה, כב-כג): "לא יבנו ואחר ישב, לא יטעו ואחר יאכל, כי כימי העץ ימי עמי, ומעשה ידיהם יבלו בחירי, לא ייגעו לריק ולא ילדו לבהלה, כי זרע ברוכי ה' המה וצאצאיהם אתם", והרצון בזה כי שתי סיבות יש – שהאחד בונה והאחד יושב; האחת כי יארכו ימי הבונה כימי הבניין, והשניה כי בא עושק וגזול ביתו ממנו. לכן הבטיח הקדוש ברוך הוא בשני דברים אלו, "לא יבנו ואחר ישב", הסיבה האחת "כי כימי העץ ימי עמי", ואם כן יאריכו ימיו של הבונה כימי הבניין. וכנגד הסיבה השניה אומר: "לא ייגעו לריק ולא ילדו לבהלה", שלא תהיה להם בהלה ומוקש מעושק וגזל, "כי זרע ברוכי ה' המה וצאצאיהם אתם" – שלא יפשוטו ידיהם בגזל. וזהו שאמר הכתוב (דברים טז, כ): "צדק צדק תרדוף למען תחיה וירשת את הארץ אשר ה' אלהיך נותן לך". וזהו ענין "קורא דגר ולא ילד", שהתרגולות המגדלת את אפרוחיה שלה, אין לה צורך לשרוק לאפרוחיה שיבואו אצלה, כי הם באים מעצמם, לא כן הקורא המגדל אפרוחים שאינם שלו, שצריך לצפצף ולשרוק תמיד אל האפרוחים שיתאספו

גומר, לפיכך אינו מזכיר אלא אותם בלבד, והקב"ה בוחן אותם, וכן הוא אומר ואתה שלמה בני דע את אלקי אביך כי כל לבבות הוא דורש, אלו שני לבבות, יצר טוב ויצר הרע (שוח"ט).

בן עזאי אומר תדע לך כח התשובה, בא וראה מר' שמעון בן לקיש שהיה הוא ושני רעיו שודדים בהרים וגוזלים כל אשר יעבור עליהם, מה עשה, הניח לשני שודדים ובוזזים ושב אל ה' אלקי אבותיו בכל לבו, בצום ובתפלה, והיה משכים ומעריב לפני הקב"ה ועוסק כל ימיו בתורה ובמתנות עניים ולא שב למעשיו הרעים, ונתרצה לו הקב"ה. וביום שמת הוא מתו שני רעיו, ונתנו לר' שמעון בן לקיש בצרור החיים ושני רעיו נתנו בשאול תחתית, ואמרו שני הרעים לפני הקב"ה, רבון העולמים, יש לפניך משוא פנים, הלא זה היה שודד עמנו בהרים, אמר להם זה עשה תשובה בחיים ואתם לא עשיתם תשובה. משל למה הדבר דומה, לאדם שמפרש בים, אם אינו לוקח בידו לחם מארץ נושבת ומים אינו מוצא בים מה לאכול ומה לשתות, כך אם אין אדם עושה תשובה בחייו לאחר מותו אין לו תשובה, על זה נאמר אני ה' חוקר לב וגו' (ילק"ש).

ז. **קורא דגר** – לפי שאמר: "לתת לאיש כדרכיו", אמר: אל תתמה על הרשע שהוא מצליח בנכסים איך לא יתן לו האל יתברך כדרכיו? עלינו לדעת, כי הרשע שאין עושרו במשפט, גם הוא לא יתמיד לו עושרו לאורך ימים, אלא יצא מתחת ידיו בחצי ימיו, והמשיל אותו ל"קורא" – עוף הרובץ על ביצי עוף אחר ומחמם אותו, וכאשר יבקעו הביצים הן

וְלֹא יִלְדֹּ הוא לא ילדם (רש"י), וי"א דוגר על ביצים לא לו, ואלו כשיגדלו יבינו שהוא לא ילדם ויברחו ממנו

(ת"י), כן אדם ה**עֵשָׂה עֶשֶׂר וְלֹא בְּמִשְׁפַּט** לא ביושר אלא במרמה, עושר זה לא יתקיים בידו,

אלא **בַּחֲצֵי יָמָיו יַעֲזָבֵנוּ** או שהוא ילקח מוקדם או שהכסף ילקח ממנו **וּבְאַחֲרֵיתוֹ**

יְהִי נָבֵל בסופו יהיה בזוי ושפל (רד"ק): "ב'לפי שבא לומר "כל עוזבך לא יבושו" התחיל בקילוסו של מקום

(רש"י), ואמר כמו ש**כִּפְסָא הַכְּבוֹד** [ח] שוכן בשמי **מָרוֹם** שהם השמים העליונים **מֵרֵאשׁוֹן** [ט]

מקדם, שהם מעידים על מציאותו ועל כבודו, כן הוא השרה השכינה ב**מָקוֹם מְקֻדָּשׁוֹ** להורות שמשגיח

הוא אף בעולם השפל (רד"ק): **מְקוֹה יִשְׂרָאֵל** תקוותן של ישראל היא אל"ך **יְהוָה** [י] יתברך,

עיונים והארות

ה. **כסא כבוד** – שנו רבותינו שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם, ואלו הם תורה, ותשובה, וגן עדן, וגיהנם, ובית המקדש, וכסא הכבוד, ושמו של משיח. כסא הכבוד ובית המקדש מנין, שנאמר כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו (פסחים ג"ד).

ט. **ובתרגום יונתן פירש שהפורענות תבוא על הרשע מן השכינה שעל כסא הכבוד עיי"ש.**

י. **מקוה ישראל** – מובא במסכת יומא (פה): אמר רבי עקיבא: אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטהרים ומי מטהר אתכם – אביכם שבשמים, שנאמר (יחזקאל לו, כה): "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם"; ואומר (ירמיה יז, ג): "מקוה ישראל ה'" – מה מקוה מטהר את הטמאים, אף הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל. ממשיך על זה המדרש (תהלים ד, ט): מי ראוי ללכת אצל מי, המקוה אצל הטמא או הטמא למקוה? הוי אומר,

אליו, כי הם בורחים תמיד ומתרחקים ממנו, כי לא הוא הולידם לכן חושבים אותו לזר. וכן הנמשל: הוא הממון הבא ביושר לעומת הממון הבא שלא במשפט וביושר.

ואפשר להסביר עוד על פי האמור (ויקרא רבה יז, ד): "אין בעל הרחמים פוגע בנפשות תחילה" שאם האדם חטא מענישים אותו תחילה בממונו, ככתוב (פסחים קיח): "עשיר בשורו, עני בשיו (בשה שלו) ואלמנה בתרנגולתה", וזה כופר פדיון נפשו. והסברא מחייבת, רק אם ממונו בא לו בכשרות, מכפר עליו, אבל אם ממונו בא על ידי גזל, אונאה ותרבית (ריבית), בודאי אינו מכפר עליו ומידת הדין פוגעת בו – ה' יצילנו.

ובאחריתו יהיה נבל, באחרית ימיו, יהיה גרוע ממי שלא היה לו עושר בימיו כלל, אף על פי שלא היה עשיר מימיו, אבל לא היה נבל-רע, אולם הוא ישאר נבל, כי ישאר בו הטבע לעשוק ולעשות נבלה (מלבי"ם).

ואתה מבטח לכל הבוטחים בך, אבל **כָּל-עֲזֹבֶיךָ** כל העוזבים אותך ובוטחים באדם (רד"ק) **יִבְשׁוּ** תגיע להם בושה וכלימה **(יִסוּרִי) וְסוּרִי** והסורים ממנו שלא שומעים בקולו **בְּאָרְץ יִפְתָּבוּ** יכתבו בספר שירדו לתחתיות הארץ **כִּי עֲזָבוּ מְקוֹר מַיִם-חַיִּים** מעין מים נובעים שאינם פוסקים (מ"ד) **אֶת-יְהוָה: יְדִרְפָּאֲנִי יְהוָה** רפאני אתה ה' ולא על ידי שליח, וא"כ **וְאֶרְפָּא [יא]** אני אתרפה לעולם ולא יחזור לי החולי **הוֹשִׁיעֵנִי** הושיעני אתה ה' מן הקמים עלי ולא ע"י שליחים **וְאוֹשַׁעְהָ** ואז יהיה נושע לעולם וכפל הענין לומר שאין ביד מי להושיע לי זולתך (מ"ד) **כִּי תִהְלָתִי אֶתָּה** בך אני מתהלל ומתפאר שתצילני מידם (רד"ק) ❖

עיונים והארות

שפגם באבר או בגיד המתיחס אליו אותה המצוה שביטל ממ"ע או שעבר על ל"ת כמו שביאר באורך רבינו מהרח"ו זצ"ל בשערי קדושה ע"ש באורך. וז"ש רפאני ה' בנפשי וארפא בגופי הושיעני מיד המקטרג הנברא בעוני ועומד לקטרג בשמים על נפשי אושעה מהיסורין שבגופי. כי תהלתי אתה ואין לי גואל מבלעדיך.

א"נ במה שראיתי בספר חזיונות לרבינו מהרח"ו זצ"ל מכתבת ידו יד הקדש שכתב שם דרבינו האר"י זצ"ל ציוה לו בחלום שיכוין רופא חולי עמו ישראל ר"ת גימט' רפ"ח לברר רפ"ח ניצוצין ע"כ מה שאני זוכר.

ואפשר שז"ש רפאני ה' וארפ"א גימטריא רפ"ח שיתבררו רפ"ח ניצוצין הושיעני ואושעה ר"ת גימטריא י"א רמז לי"א סמני הקטורת דצריך לבררם והם מבחינת ה"ו כנודע ותהיה לי רפואה שלימה כי כאשר יושלמו הביורורין תפרה ישע זהו הושיעני ואושעה (צוארי שלל).

הטמא צריך ללכת למקוה ולטבול בו, כך הקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל. וממשיך המדרש ואומר על הפסוק (תהלים ד, ה): "אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה". אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, אני אמרתי לך, כשאתה מתפלל התפלל בבית הכנסת שבעירך, ואם אין אתה יכול להתפלל בבית הכנסת, התפלל בתוך שדך, התפלל בתוך ביתך, ואם אין אתה יכול להתפלל בתוך ביתך, התפלל על מטתך, ואם אין אתה יכול להתפלל על מטתך, הרהר בלבך, זהו שנאמר: "אמרו בלבבכם על משכבכם ודומו סלה". מהו ודומו סלה? אמר רבי יודן: ובלבד שתידום מאותה עבירה שבידך. ואם אתה עושה כן, כתוב אחריו "זבחו זבחי צדק", מעלה אני עליך כאילו בנית מזבח, והקרבת עליו עולות וקורבנות הרבה.

יא. רפאני ה' וארפא הושיעני ואושעה כי תהלתי אתה - אפשר דידוע כי כאשר האדם חולה בגופו היינו מסיבת עונו והחולי העיקרי הוא בנפשו

שאלות ברש"י על הפרשה

א. האם "בחוקותי תלכו" הכוונה לשמור מצוות?

תשובה.....

ב. הסבר: ונתתי גשמיכם בעתם.

תשובה.....

ג. ועץ השדה - באלו אילנות מדובר? ומה יהיה לעתיד?

תשובה.....

ד. הסבר: והשיג לכם דיש את בציר ובציר ישיג את זרע.

תשובה.....

ה. הסבר: ואכלתם לחמכם לשובע.

תשובה.....

ו. מאין לומדים שהשלום שקול כנגד הכל?

תשובה.....

ז. הסבר: וחרב לא תעבור בארצכם - האם הכוונה רק למלחמה?

תשובה.....

ח. ונפלו לפניכם לחרב - איזה חרב?

תשובה.....

ט. ורדפו מכם חמשה מאה, ומאה מכם רבבה ירדפו - הסבר: מכם. והסבר איך חמשה כפול עשרים הם מאה ואילו מאה כפול מאה הם רבבה במקום מאה כפול עשרים ויהיו אלפיים?

תשובה.....

י. הסבר: ואכלתם ישן נושן.

תשובה.....

יא. וזכרתי את בריתי יעקוב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור - מדוע התורה מונה מיעקב אחרנית ולא אברהם יצחק ויעקב?

תשובה.....

יב. הסבר: כי יפליא נדר.

תשובה.....

יג. ואם מבן חמש שנים - האם קטן בגיל זה יכול לנדוד?

תשובה.....

יד. ואם כל בהמה טמאה - האם מדובר בבהמה טמאה? ומה לומדים מכאן?

תשובה.....

